

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS DĖL LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2012 METŲ PROGRAMOS

2012 m. balandžio 27 d. Nr. 446

Vilnius

Vadovaudamasi 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12), 7 straipsnyje nustatyta daugiašalės Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros procedūra, kurios pagrindinės priemonės yra stabilumo ir konvergencijos programos, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a :

1. Pritarti Lietuvos konvergencijos 2012 metų programai (pridedama).
2. Pavesti Finansų ministerijai pateikti Europos Komisijai Lietuvos konvergencijos 2012 metų programą.

Ministras Pirmininkas

Andrius Kubilius

Finansų ministrė

Ingrida Šimonytė

LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2012 METŲ PROGRAMA

I SKYRIUS. FINANSŲ POLITIKOS APŽVALGA

1. Svarbiausias Lietuvos Respublikos Vyriausybės uždavinys trumpuoju (artimiausiu) laikotarpiu – sustiprinti finansų rinkų pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybė mano, kad svarbiausias strateginis vidutinio laikotarpio politikos uždavinys – toliau konsoliduoti viešuosius finansus ir iš esmės gerinti sričių, galinčių užtikrinti ekonomikos proveržį, būklę. Lietuvos konvergencijos 2012 metų programa (toliau – Programa) atspindi ekonominę politiką, išdėstyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52 (Žin., 2008, Nr. 146-5870) (toliau – Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa), ir Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme (Žin., 2011, Nr. 163-7741). Tradiciškai Konvergencijos programos projektas arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta programa teikiami svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui.

3. Programa orientuota į konkrečių tikslų įgyvendinimo priemonių kūrimą trumpuoju (artimiausiu) ir vidutiniu laikotarpiais, tai yra:

3.1. Įgyvendinti biudžeto politiką, užtikrinančią finansų rinkų pasitikėjimą valdžios sektoriaus finansų ilgalaikiu stabilumu, išsaugančią tvirtą pasitikėjimą valiutų valdybos principų tęstinumu Lietuvoje ir užtikrinančią ilgalaikio kainų stabilumo perspektyvą; įdiegti į rezultatus orientuotą valdymo modelį, leidžiantį išteklius naudoti efektyviai.

3.2. Atkūrus pasitikėjimą makroekonominio stabilumu, spartinti verslo plėtrą ir sėkmingai įgyvendinti pensijų, švietimo, sveikatos apsaugos sistemų, energetinės priklausomybės nuo iškastinio kuro ir oro taršos mažinimo, kitas tvariam ūkiui būtinas struktūrines reformas.

3.3. Skaidriai valdyti valstybę ir siekti politinio sutarimo dėl vykdytinų reformų.

3.4. Siekti, kad visuomenė palaikytų skelbiamus tikslus ir prisidėtų prie jų įgyvendinimo.

3.5. Toliau vykdyti valiutų kursų mechanizmo II (toliau – VKM II) ekonominės politikos įsipareigojimus, vidutiniu laikotarpiu pasiekti tvarią atitiktį Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (OL 2010 C 83, p. 1) įtvirtintiems konvergencijos kriterijams ir pasirengti euro įvedimui.

4. Programoje apžvelgiami pastarųjų metų ekonominiai pokyčiai Lietuvoje, planuojama ekonominė politika vidutiniu laikotarpiu, įvertinami rizikos veiksniai, valdžios sektoriaus finansų kokybė ir Lietuvos pasirengimas įveikti visuomenės senėjimo padarinius.

Lietuvos struktūrinių reformų gairės nustatytos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, o struktūrinių reformų priemonių įgyvendinimo eiga bus pateikta Nacionalinės reformų darbotvarkės projekte. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas, pirmenybė bus teikiama toms priemonėms, kurios leistų veiksmingai sumažinti Lietuvos ūkio priklausomybę nuo importuojamų iš trečiųjų šalių energetikos išteklių ir neprarasti produktyvumo, – tai leis sumažinti riziką dėl struktūrinio einamosios sąskaitos deficito (toliau – ESD) ir išsaugos Lietuvos piliečiams nacionalinių pajamų vidaus vartojimui ir investicijų kreditavimui potencialą.

5. Programoje išnagrinėtos ir įvertintos aplinkos sąlygos, kurios leistų pasiekti ekonominės politikos tikslus. Remtasi prielaidomis dėl euro kurso, naftos ir kitų žaliavų kainų, kuriomis Europos Komisija naudosis rengdama ekonominės raidos scenarijų.

6. Nacionalinės valiutos lito (toliau – litas) kursas, fiksuotas euro atžvilgiu pagal valiutų valdybos principus, užtikrina, kad vidutinė infliacija Lietuvoje ilgainiui išliks artima euro zonos infliacijai.

7. Bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) lygiui išliekant žemiau BVP potencialo, siekius neviršyti 3 procentų BVP deficito ribos ir subalansuoti biudžetą laikinai keičia siekis ištaisyti pernelyg didelio deficito būklę per 2012 metus. Švelninant ūkio ciklą, svarbiausias uždavinys – toliau užtikrinti pigų investicijų finansavimą mažinant palūkanų priedus už riziką. Įgyvendinama biudžeto politika atsižvelgia į poreikį išsaugoti ūkiui plėtoti būtinas produktyvias investicijas.

8. Po 2012 metų valdžios sektoriaus finansai bus toliau konsoliduojami bent po vieną procentinį punktą BVP kasmet, siekiant griežtesnio vidutinės trukmės tikslo. Valdžios sektoriaus skola sunkmečiu sparčiai didėja, todėl siekiant išlaikyti stabilios valdžios sektoriaus skolos perspektyvą nustatomas naujas vidutinio laikotarpio tikslas – pasiekti, kad struktūrinis perteklius sudarytų apie 0,5 procento BVP. Šis vidutinio laikotarpio tikslas sugriežtinamas atsižvelgiant į Europos Komisijos skaičiavimus, rodančius, kad nesugriežtinus fiskalinės politikos planų valdžios sektoriaus skola 2020 metais siektų 69 procentus BVP.

II SKYRIUS. EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

I SKIRSNIS. PROJEKCIJŲ PRIELAI DOS

9. Pagrindinės išorinės ekonominės aplinkos prielaidos, vykdant Europos Sąjungos (toliau – ES) fiskalinės priežiūros procedūrą ir siekiant užtikrinti galimybę palyginti ES valstybių ekonominių rodiklių projekcijas, atitinka prielaidas dėl euro kurso, naftos ir kitų žaliavų kainų, kuriomis naudosis Europos Komisija, 2012 metų pavasarį atnaujindama ekonominės raidos scenarijų.

1 lentelė. Pagrindinės prielaidos

Rodiklio pavadinimas	2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
Trumpalaikės palūkanų normos	1,7	1,6	1,7	2	2,7
Ilgalaikės palūkanų normos	5,4	6,4	6,5	6,7	6,8
JAV dolerio ir euro keitimo kursas (euro zonos ir VKM II šalys)	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3
Nominalus efektyvus valiutų keitimo kursas	3,03	0	0	0	0
Valiutos keitimo kursas euro atžvilgiu (vidutinis metinis) (šalims, kurios nėra euro zonos arba VKM II narės)	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Pasaulio (be ES) BVP augimas, procentais	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3
ES BVP augimas, procentais	1,5	0,1	1,4	1,4	1,4
Pagrindinių eksporto rinkų augimas, procentais	1,5	0,1	1,4	1,4	1,4
Pasaulio importo (išskyrus ES) augimas, procentais	7,4	6,2	6,8	6,8	6,8
Naftos kainos (<i>Brent</i> , JAV doleriais už barelį)	111,5	119,9	113,5	113,5	113,5

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos bankas, Europos Komisija.

Lietuvos eksporto rinkų perspektyva ES – pagrindinė centrinio ūkio raidos scenarijaus prielaida.

Centrinis ūkio raidos scenarijus, numatantis, kad pavyks užtikrinti potencialų ūkio augimą, taip pat priklauso nuo struktūrinių reformų įgyvendinimo spartos, palūkanų normų sumažėjimo ir investicijų padidėjimo iki daugiamečio vidurkio.

II SKIRSNIS. PINIGŲ IR VALIUTOS KURSO POLITIKA

10. Lietuva formuoja pinigų politiką fiksuoto valiutos kurso sąlygomis. Toks valiutos kurso režimas didina pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika ir kartu su konkurenciją skatinančia ekonomine aplinka leidžia siekti santykinio kainų stabilumo ilguoju laikotarpiu. Ekonomikos atvirumas, santykinis kainų ir darbo užmokesčio lankstumas, valiutos kurso svarba kainų stabilumui – svarbūs Lietuvos ekonomikos bruožai, leidžiantys sėkmingai taikyti fiksuoto valiutos kurso strategiją.

Tapdama ES nare, Lietuva įsipareigojo ateityje litą pakeisti euru. Vykdydama vienašališką įsipareigojimą išlaikyti fiksuotą valiutos kurso režimą ir euro atžvilgiu stabilų nacionalinės valiutos kursą, Lietuva sėkmingai dalyvauja VKM II nuo 2004 m. birželio 28 dienos.

Lietuvos pinigų ir valiutos kurso politikos tikslai nesikeičia. Lietuva dalyvauja VKM II, išlaikydama griežtai fiksuotą lito kursą euro atžvilgiu anksčiau nustatytu santykiu, ir siekia prisijungti prie euro zonos, kai tik atitiks konvergencijos kriterijus. Lietuvos bankas išlaiko institucinio pasirengimo lygį, kuris esant palankiai makroekonominiai situacijai užtikrins sklandų ir greitą valiutos pakeitimą.

III SKIRSNIS. VKM II ĮSIPAREIGOJIMŲ VYKDYMO APŽVALGA

11. Lietuvos Respublikos Vyriausybė turėjo vykdyti ekonominę politiką, dėl kurios įsipareigojo 2004 m. birželio 28 d. prisijungdama prie VKM II.

Siekdamas užtikrinti subalansuotą paskolų augimą šalyje, Lietuvos bankas ėmėsi kelių priemonių. Pirmiausia praėjusiais metais įsigaliojo Atsakingo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimu Nr. 03-144 (Žin., 2011, Nr. 136-6482), reglamentuojantys bankų rizikos vertinimo principus ir prisiimamą riziką. Šis teisės aktas nustato maksimalų kredito ir įkeisto turto vertės santykį, įmokos dydžio ir pajamų santykį ir paskolos terminą, taip pat užtikrina, kad klientai, prieš pasirašydami sutartį, gautų pakankamą ir palyginamą informaciją apie paskolos sąlygas. Be to, Atsakingo skolinimo nuostatuose nustatyti griežtesni skolinimo užsienio valiutomis apribojimai. Jeigu paskolų augimas rodytų ekonomikos perkaitimo ar kreditavimo stokos požymius, Lietuvos bankas turi teisę pakeisti kredito ir įkeisto turto vertės santykio ir įmokos dydžio ir pajamų santykio dydžius, kad atitinkamai sugriežtintų ar sušvelnintų kredito standartus.

Siekiant užtikrinti veiksmingą bendrą finansų sektoriaus priežiūrą, draudimo ir vertybinių popierių priežiūros institucijų funkcijos perduotos Lietuvos bankui. Šis naujas padalinys stiprina sisteminės rizikos valdymą, atlieka vartotojų švietimo ir vartotojų skundų nagrinėjimo funkcijas.

2011 metais ūkio aplinka tapo visiškai kitokia, nei stojant į VKM II, todėl įsipareigojimai sparčiau įgyvendinti struktūrines reformas – prioritetiniai. Dėl 2008 metais įvykusio ūkio nuosmukio neįmanoma siekti subalansuoto biudžeto, todėl Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra įsipareigojusi valdžios sektoriaus deficitą 2012 metais sumažinti iki 3 procentų BVP. Planuojamos priemonės, įpareigosiančios vykdyti anticiklinę ir antiinfliacinę biudžeto politiką: 2011 metais parengti atitinkamų teisės aktų projektai. Toliau bus vykdomos pensijų sistemos, švietimo sistemos, sveikatos apsaugos sistemos reformos. Kitos struktūrinių reformų įgyvendinimo priemonės bus nurodytos 2012 metų Nacionalinėje reformų darbotvarkėje.

IV SKIRSNIS. ŪKIO CIKLAS IR VIDUTINIO LAIKOTARPIO CENTRINIS ŪKIO RAIDOS SCENARIJUS

Realusis sektorius

12. Gana spartų BVP didėjimą 2011 metais (5,9 procento), kaip ir prognozuota, lėmė auganti gamyba ir atsigaunantis vartojimas. Iki 2011 metų III ketvirčio ekonomika augo labai sparčiai, tačiau IV ketvirtį patyrė ES skolos krizės sukeltą poveikį, taigi užfiksuotas lėtesnis augimas. Mažiau augusios užsienio paklausos poveikį sušvelnino sparčiau augusi vidaus paklausa, ypač privatus vartojimas. Jis paskutinį metų ketvirtį augo itin sparčiai.

2011 metais labiausiai augo statybos (19,2 procento), finansinės ir draudimo veiklos (9,8 procento), prekybos, transporto ir apgyvendinimo bei maitinimo paslaugų (7,2 procento), pramonės ir energetikos (6,6 procento) sektorių bendroji pridėtinė vertė.

2011 metais, palyginti su 2010 metais, prekių ir paslaugų eksportas augo sparčiau nei importas (atitinkamai 13,7 ir 12,7 procento), todėl grynasis eksportas teigiamai veikė BVP augimą. Lietuvos ūkis išsaugojo konkurencingumą, todėl eksporto augimo 2013–2015 metais mastas turėtų būti artimas daugiamečiam vidutiniam eksporto augimo mastui. Tačiau dėl prastesnių pagrindinių eksporto rinkų perspektyvų 2012 metais Lietuvos eksporto paklausa sumažės, todėl ir jo plėtra bus lėtesnė.

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas 2011 metais padidėjo 17,1 procento (ypač spartus šio rodiklio augimas užfiksuotas I ir II ketvirčiais – atitinkamai 45,7 ir 20,7 procento). Investicijos į negyvenamosios paskirties pastatus ir statinius išaugo 18,5 procento, gyvenamuosius pastatus – 1,5 procento, transporto priemonės – 38 procentus, mašinas ir įrenginius – 21,7 procento, ilgalaikį nematerialųjį turtą – 3,1 procento. Itin sparčiai investicijos augo pirmąją metų pusę. Antrąją pusmetį, lėtėjant pasaulio ekonomikai, įmonės buvo mažiau linkusios investuoti, todėl investicijos, ypač į transporto priemones, augo mažiau. Įmonės iki 2011 metų vidurio naujino per nuosmukį sumenkusius automobilių parkus, o antrojoje metų pusėje, padidėjus neapibrėžtumui dėl tolesnės ekonomikos plėtos, naujų transporto priemonių įsigijo vangiau. Panaši buvo ir investicijų į gamybos plėtrą kaita: 2011 metų pirmąją pusmetį, ekonomikai atsigauant, suaktyvėjo investicijos į mašinas ir įrenginius, tačiau antrojoje metų pusėje šios investicijos augo lėčiau. 2011 metais gyvenamųjų pastatų statyba ypač pagyvėjo, veikiausiai dėl pradėtų prieš nuosmukį ir tik 2011 metais užbaigtų projektų.

Dėl neapibrėžtų globalios ūkio plėtos perspektyvų Lietuvos ūkio subjektai atidės savo investicinius planus, todėl investicijos į bendrąjį pagrindinį kapitalą 2012 metais turėtų augti vos 2,5 procento, tačiau 2013–2015 metais, atsigavus išorinei aplinkai, tikimasi spartesnio jų augimo – investicijos turėtų vidutiniškai augti apie 5 procentus.

Eksporto plėtra, investicijos ir darbo jėgos paklausa sudarė sąlygas didėti vartotojų pasitikėjimui ir augti vartojimui. Po kelerius metus trukusio realaus galutinio vartojimo mažėjimo 2011 metais fiksuotas 4,7 procento augimas, o namų ūkių vartojimo išlaidos tuo pačiu laikotarpiu padidėjo 6,1 procento. Privatų vartojimą labiausiai skatino gerėjusios namų ūkių nuotaikos ir atsigauanti darbo rinka – mažėjo nedarbas, augo užimtumas ir darbo užmokestis. Tai leido namų ūkių pajamoms augti greičiau už infliaciją ir didino jų perkamąją galią. Padidėjusi perkamoji galia ir gerėję ateities lūkesčiai mažino namų ūkių paskatas taupyti, todėl namų ūkiai galėjo skirti didesnę dalį pajamų ne pirmo būtinumo prekėms įsigyti. Tai ypač pasakytina apie 2011 metų IV ketvirtį, kai privatus vartojimas per metus paaugo 8,1 procento.

Privataus sektoriaus išsiskolinimas riboja ir toliau ribos vartojimo finansavimo galimybes, tačiau augančios pajamos ir sukaupti gyventojų indėliai sudarys sąlygas 2012 metais saikingai didėti privačiam vartojimui: pastaruoju metu infliacija viršija palūkanas už indėlius, tai skatina vartoti, o ne kaupti ateičiai. 2012 metais padidėjus užimtumui ir sparčiau augant darbo užmokesčiui namų ūkių vartojimas augs greičiau nei BVP.

Dėl poreikio toliau konsoliduoti viešuosius finansus valdžios sektoriaus vartojimas vidutiniu laikotarpiu išliks nuosaikus.

Nors 2012 metais numatoma pagrindinių Lietuvos eksporto rinkų lėta plėtra, o ES ekonomikos augimo perspektyvos vis dar rizikingos, Europos centrinio banko ir ES valstybių narių vykdoma ūkio valdymo politika leidžia tikėtis, kad ir 2012–2015 metais toliau formuosis palankios sąlygos augti Lietuvos ūkiui.

2 lentelė. Makroekonominiai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS* kodas	Rodiklio reikšmė 2011 metais, mln. litų	Pokytis, procentais				
			2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
BVP, grandine susieta apimtis	B1*g	80 668,5	5,9	2,5	3,7	3,4	4,3
BVP, to meto kainomis	B1*g	106 006,3	11,5	4,3	7	7	7,9
BVP sudedamosios dalys (grandine susieta apimtis)							
Namų ūkių vartojimo išlaidos + ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, vartojimo išlaidos (NPI)	P.3	49 902,5	6,1	4,5	3,7	5,1	4
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos	P.3	13 396,8	0,4	-1,7	3,8	-0,9	5,6
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	16 331	17,1	2,5	5,4	3,6	6,5
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį, BVP procentais	P.52+P.53	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	62 510	13,7	0,9	8,2	9,4	7,7
Prekių ir paslaugų importas	P.7	61 262,9	12,7	1,8	8,5	9,8	8,1
BVP (grandine susieta apimtis) didėjimą lemiantys veiksniai, procentais							
Galutinė vidaus paklausa		–	5,4	3,3	4,1	3,9	4,8
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį	P.52+P.53	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Prekių ir paslaugų balansas	B.11	–	0,5	-0,8	-0,4	-0,5	-0,4

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

*Europos sąskaitų sistema.

Infliacija

13. Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą (toliau – SVKI), 2011 metais sudarė 4,1 procento ir buvo kur kas didesnė nei 2010 metais (1,2 procento). Svarbiausias vidutinės infliacijos veiksnys 2011 metais buvo pakilusios su išorės aplinka susijusios kainos. Ypač didelį poveikį turėjo pabrangęs maistas, tačiau prisidėjo ir kitos – degalų ir administruojamosios – kainos.

Maždaug iki metų vidurio Lietuvoje spartėjo maisto kainų augimas, skatinamas sparčiau kilusių pasaulinių maisto kainų. Vėliau maisto kainos Lietuvoje per metus augo vis mažiau, nes pasaulinių maisto kainų kilimas taip pat lėtėjo, o nuo gruodžio mėnesio kainų kilimas jau buvo mažesnis negu prieš metus. Galima palyginti su gegužės mėnesiu, kai maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainos Lietuvoje per metus pakilo daugiau nei anksčiau

(11,1 procento), tačiau jų augimas sulėtėjo daugiau nei perpus (iki 4,4 procento 2012 metų vasario mėnesį). Kitaip nei didelį poveikį infliacijai turėjusi maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų grupė, alkoholiniai gėrimai ir tabako gaminiai infliaciją veikė mažai. 2011 metais jų kainos buvo tik maždaug 1 procentu didesnės nei 2010 metais.

Administruojamųjų kainų metinis augimas su keleto mėnesių išimtimis spartėjo maždaug nuo 2011 metų vidurio. Labiausiai per metus pabrangusi šiluminė energija turėjo įtakos bendrajam administruojamųjų kainų pokyčiui, o 2012 metų sausio mėnesį – ir nuo metų pradžios pakilusios elektros kainos. Šilumos energijos kaina 2011 metais ir 2012 metų pradžioje didėjo beveik kiekvieną mėnesį dėl jos gamybai naudojamo kuro, daugiausia importinių gamtinių dujų, brangimo. Didėjusi dujų kaina veikė ir kitas administruojamąsias kainas, pavyzdžiui, 2011 metų viduryje gerokai pabrango buitiniams vartotojams tiekiamos gamtinės dujos.

Degalų kainos per 2011 metus didėjo smarkiai, bet labai sumažėjo metų pabaigoje, daugiausia dėl 2010 metų mėnesinės bazės efekto. Tačiau vis tiek 2011 metais degalai pabrango vidutiniškai 13,7 procento.

Su vidaus paklausa susijusios kainos 2011 metais ir 2012 metų pradžioje augo nedaug ir prie bendrosios infliacijos prisidėjo menkai. Tai rodo, kad nors mažmeninės prekybos ne maisto prekėmis apyvarta sparčiai didėjo iš vidaus paklausos kylantis spaudimas kainoms buvo menkas.

Artimiausiu metu, kol vartojimo atsigavimas bus saikingas, o išorės veiksnių – maisto žaliavų ir energijos – kainų poveikis menkas, metinės ir vidutinės metinės infliacijos lygis mažės ir 2012 metų pabaigoje neviršys 3 procentų. Nepaisant to, yra rizika, kad dėl galimų tarptautinių naftos tiekimo sutrikimų ar geopolitinių konfliktų naftos kaina augs sparčiau, nei numatyta Europos Komisijos prielaidose, ir tai neigiamai paveiktų įvairių prekių ir paslaugų kainas Lietuvoje. Be to, pasaulyje nuolat didėja maisto paklausa, taigi maisto žaliavų ir produkcijos kainos mažėti galėtų tik susidarius derliui palankioms gamtinėms sąlygoms. Todėl maisto žaliavų brangimas vidutiniu laikotarpiu taip pat priskirtinas prie didesnės infliacijos rizikos. Maisto žaliavų ir energijos kainų poveikis infliacijai Lietuvoje būtų didesnis nei išsivysčiusiose šalyse dėl didesnės su šiomis kainomis susijusios vartotojų krepšelio dalies. Kita vertus, nors tarptautinės institucijos prognozuoja, kad ateityje maisto žaliavų ir energijos kainos išliks aukštos, yra teigiama rizika, kad pasiektos aukštos kainos artimiausiais metais didės mažiau.

2012 metais, sulėtėjus eksporto augimui, darbo užmokestis didės šiek tiek lėčiau nei 2011 metais. Vėliau, atsigavus užsienio paklausai ir toliau šalyje mažėjant darbo jėgos, darbo užmokestis neišvengiamai pradės didėti sparčiau. Didėjanti vartotojų perkamoji galia irgi skatins bendrojo kainų lygio kilimą vėlesniais metais. Numatoma, kad 2012–2015 metais vidutinė metinė infliacija bus 2,7–3,5 procento.

3 lentelė. Kainų rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2011 metais	Pokytis, procentais				
			2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. BVP defliatorius		131,4	5,3	1,7	3,2	3,4	3,4
2. Privataus vartojimo defliatorius		135,4	4	3,1	3,3	3,6	2,8
3. SVKI* (vidutinis metinis)		104,1	4,1	2,7	3,1	3,5	3,5
4. Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius		149,6	2,5	-9,5	2,5	1,4	5,4
5. Investicijų defliatorius		114,2	2,9	0	2,5	2,7	2,7
6. Eksporto (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		131,9	11,8	5,2	1,8	2	2
7. Importo (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		137,2	12,8	4,1	1,6	1,6	1,6

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

*SVKI – suderintas vartotojų kainų indeksas.

Darbo rinka

14. Nors nedarbo lygis 2011 metų IV ketvirtį vis dar buvo aukštas ir siekė 13,9 procento, per metus (palyginti su 2010 metų IV ketvirčiu) jis sumažėjo 3,2 procentinio punkto. 2011 metais nedarbo lygis sudarė 15,4 procento ir buvo vidutiniškai 2,4 procentinio punkto mažesnis nei prieš metus, o nedarbo mažėjimas buvo vienas sparčiausių ES. Tai lėmė 2 procentais išaugęs užimtųjų ir 14,5 procento sumažėjęs bedarbių skaičius.

2011 metais 15–64 metų gyventojų užimtumo lygis sudarė 60,7 procento ir per metus padidėjo 2,9 procentinio punkto. Užimtumas didėjo dėl to, kad gausėjo laisvų darbo vietų (per metus – 3,1 tūkstančio). 2011 metais labiausiai užimtųjų, palyginti su 2010 metais, didėjo transporto ir saugojimo sektoriuose – vidutiniškai 9,9 tūkst. (10,9 procento augimas), apdirbamosios gamybos sektoriuje – 4,5 tūkst. (2,1 procento augimas), informacijos ir ryšių, kitų paslaugų, didmeninės ir mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto sektoriuose užimtųjų didėjo beveik vienodai – vidutiniškai po 3,8 tūkst. (atitinkamai 16,4, 14,2 ir 1,5 procento augimas). Užimtųjų labiausiai sumažėjo žemės ūkyje, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose – 4,7 tūkst. (3,9 procento sumažėjimas), finansų ir draudimo sektoriuje – 2,5 tūkst. (11,3 procento sumažėjimas).

2011 metų II pusmetį, palyginti su 2011 metų I pusmečiu, situacija ypač pagerėjo šiose ekonominės veiklos srityse: statybų sektoriuje užimtųjų padidėjo vidutiniškai 11,5 tūkst. (13,1 procento augimas), didmeninės ir mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto sektoriuje – 9,8 tūkst. (4,1 procento augimas), apdirbamosios gamybos sektoriuje – 3,9 tūkst. (1,9 procento augimas), informacijos ir ryšių sektoriuje – 3 tūkst. (11,2 procento augimas).

2011 metų antrojoje pusėje, įsivyraujant neapibrėžtumui dėl ES ekonomikos perspektyvų, verslo tendencijų apklausų dėl laukiamo darbuotojų skaičiaus per artimiausius

2–3 mėnesius rezultatai ėmė prastėti. Tai rodė šalies verslo dalyvių netikrumą dėl verslo plėtros artimiausioje ateityje ir darbuotojų skaičiaus didinimo. Nepaisant to, pirmųjų dviejų 2012 metų mėnesių duomenys liudija apie rezultatų stabilizavimosi tendenciją, o tai leidžia tikėtis, kad 2012 metais užimtųjų truputį daugės. Optimizmo teikia ir 2012 metų sausio–vasario mėnesiais pagerėję vartotojų lūkesčiai, susiję su bedarbių skaičiaus pokyčiu artimiausius 12 mėnesių.

Darbo jėgos sumažėjimas 2011 metais buvo viena iš priežasčių, dėl kurių sumažėjo bedarbių. Dėl atviros ES darbo rinkos, didelio gyventojų skaičiaus mažėjimo ir jų senėjimo vidutiniu laikotarpiu nesitikima, kad darbo jėgos gausės ar jos mažėjimas stabilizuosis.

4 lentelė. Darbo rinkos rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2011 metais	Pokytis, procentais				
			2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. Užimtumas, žmonių skaičius, tūkstančiais		1 369,7	2	0,7	0,8	0,9	0,9
2. Užimtumas, dirbta valandų		2 544 098	0,7	–	–	–	–
3. Nedarbo lygis, procentais*		15,4	–	14	12,8	11,5	9,8
4. Produktyvumas (bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienam užimtajam), tūkst. litų		69 346	3,8	1,8	2,8	2,4	3,4
5. Darbo produktyvumas, dirbta valandų (bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai), litais		37,3	5,2	–	–	–	–
6. Kompensacijos darbuotojams, mln. litų	D.1	41 717,7	6	-0,8	5,5	7	8,1
7. Kompensacija vienam darbuotojui, litais		30 430,9	3,9	-1,5	4,6	6	7,2

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

*Pateikiama rodiklio reikšmė.

Nors ekonomika atsigauna, nedarbas išliks gana didelis per visą vidutinį laikotarpį. Numatoma, kad nedarbas 2012 metais sumažės iki 14 procentų, o 2013–2015 metais toliau nuosekliai mažės ir atitinkamai sudarys 12,8, 11,5 ir 9,8 procento. Emigracijos srautų pokyčius ir jų poveikį nedarbo mažėjimui tiksliai įvertinti sudėtinga, kadangi nuo 2010 metų balandžio emigrantai kur kas aktyviau siekia įteisinti savo išvykimą dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme (Žin., 1996, Nr. 55-1287; 2002, Nr. 123-5512) nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

V SKIRSNIS. LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSAS

15. Pirmąjį 2011 metų pusmetį buvusi neigiama, trečiąjį ketvirtį einamoji sąskaita turėjo gana didelį perteklių (1,7 procento BVP). Tačiau padidėję užsienio prekybos ir pajamų balansų deficitai ir sumažėjęs einamųjų pervedimų balanso perviršis lėmė, kad 2011 metų IV ketvirtį šalies mokėjimų balanso ESD buvo gerokai didesnis už suminį I–III ketvirčių

deficitą ir siekė 3,8 procento BVP. Per visus 2011 metus ESD sudarė 1,7 mlrd. litų, arba 1,6 procento BVP.

Neigiamai einamosios sąskaitos balansą veikė prekybos prekėmis deficitas, 2011 metais padidėjęs dėl toliau smarkiai brangusių gamtinių dujų, taip pat ne tokio palankaus grynojo mašinių, įrenginių, transporto priemonių ir vartojimo prekių eksporto. Per 2011 metus, palyginti su 2010 metais, prekių eksportas didėjo šiek tiek sparčiau už importą, o užsienio prekybos deficitas padidėjo 18,7 procento.

Kaip ir anksčiau, 2011 metais einamosios sąskaitos balansą teigiamai veikė 1,2 procento BVP siekiantis einamųjų pervedimų perviršis, susidaręs daugiausia iš ES struktūrinių fondų paramos ir emigrantų perlaidų į Lietuvą. ES fondų einamieji pervedimai buvo 3,5 procento mažesni, o privačių asmenų perlaidos iš užsienio – 17,1 procento didesnės nei prieš metus. Atsižvelgiant į tai, kad smarkiai didėjo ir privačių asmenų perlaidos į užsienį, grynasis šių finansinių srautų poveikis einamiesiems pervedimams buvo ne toks palankus kaip 2010 metais.

ESD mažino 14,1 procento didesnis nei prieš metus paslaugų balanso perteklius. Jo pokytį iš esmės lėmė toliau gerėjantis kelių transporto ir kelionių paslaugų balansas, nes labai padaugėjo užsieniečių kelionių į Lietuvą.

2011 metais pajamų balanso deficitas toliau didėjo (palyginti su 2010 metais beveik du kartus) ir daugiausia (kartu su prekių deficitu) lėmė ESD. Didėjantis pajamų balanso deficitas rodo toliau augantį Lietuvoje veikiančių užsienio kapitalo įmonių pelną.

Mokėjimų balanso finansinės sąskaitos pokyčiai darė tiesioginę įtaką šalies tarptautinių investicijų balanso ir bendrosios užsienio skolos duomenims. Mažėjo užsienio turto, didėjo finansiniai įsipareigojimai užsieniui, taigi ir nominalusis užsienio skolos dydis – grynoji užsienio skola IV ketvirtį padidėjo 5,2, o bendroji skola – 1,4 procento. Tačiau 2011 metų pabaigoje, palyginti su 2010 metų pabaiga, skolos ir BVP santykis sumažėjo: grynosios užsienio skolos – nuo 39,4 iki 36 procento BVP, o bendrosios užsienio skolos – nuo 87,4 iki 80,8 procento BVP.

2010 metų antrojoje pusėje atsigavusios tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį 2011 metais nepakito ir turėjo teigiamą grynąjį finansinį srautą. Tačiau didžioji dalis tiesioginių užsienio investicijų – reinvestuotas užsienio kapitalo įmonių pelnas, o ne atėjusios naujos investicijos. 2011 m. gruodžio 31 d. duomenimis, Lietuvoje buvo sukaupta 37,2 mlrd. litų (10,8 mlrd. eurų) tiesioginių užsienio investicijų. Vienam šalies gyventojui vidutiniškai teko 11 615 litų (3 364 eurai) šių investicijų.

Vidutiniu laikotarpiu einamosios sąskaitos balansas turėtų išlikti neigiamas: 2012 metais dėl sumažėjusios užsienio paklausos šalies ekonomikos atsigavimas sulėtės, todėl tikėtina, kad vidaus vartojimas taps dar svarbesnis šalies ūkio plėtrai, o importas augs labiau už eksportą. Einamieji ir kapitalo pervedimai ateinančius dvejus metus turėtų būti panašaus dydžio kaip 2011 metais.

5 lentelė. Sektorių balansai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. Grynasis šalies skolinimasis	B.9N	0,9	1,6	0,8	0,7	0,7
iš jo:						
prekių ir paslaugų balansas		-1,3	-1,4	-1,6	-1,7	-1,7
pajamų ir pervedimų balansas*		-0,3	0,9	0,7	0,7	0,7
kapitalo sąskaita*		2,5	2,1	1,7	1,7	1,7
2. Privataus sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)		6,4	4,6	2,9	1,8	0,8
3. Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)	B.9N	-5,5	-3	-2	-1	0
4. Statistinis neatitikimas		0	0	0	0	0

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos bankas*.

VI SKIRSNIS. EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS VEIKSNIAI

16. Didžiausią nerimą Lietuvos ekonomikai ir jos finansų institucijoms kelia didėjantis Europos šalių valstybinio ir finansų sektorių disbalansas, prognozuojama makroekonominė euro zonos recesija ir dėl šių priežasčių tikėtina lėtesnė pagrindinių Lietuvos prekybos partnerių ekonomikos plėtra. Taigi Lietuvos eksporto rinkų perspektyva ES – pagrindinis ūkio raidos scenarijaus kitimo rizikos veiksnys.

Ar išsipildys Programoje pateiktas centrinis ūkio raidos scenarijus, priklauso ir nuo šių prielaidų: ES paramos naudojimas 2012 metais padidės tiek, kiek suplanuota; ilgalaikių palūkanų už paskolas nacionaline valiuta normos tvariai sumažės iki lygio, priimtino investuotojams į gamybinius pajėgumus ir vartotojams (ši prielaida tapati testiniam šalies išteklių kaupimui valdžios sektoriaus skolai stabilizuoti); bus laiku įgyvendintos priemonės struktūrinio einamosios sąskaitos deficito ESD rizikai neutralizuoti.

Dėl nestabilios išorinės aplinkos gali didėti spaudimas palūkanų už naujas paskolas didėjimui, o tai mažintų investicijas ir vartojimą. Neigiamą įtaką ūkio raidai gali turėti ir sparčiau, nei numatyta, brangstanti nafta.

Jeigu papildomos šalies finansinių išteklių kaupimo priemonės 2012 metais pernelyg suvaržytų lietuviškos kilmės prekių rinką, lėtesnis ūkio augimas taptų centriniu ūkio raidos scenarijumi. Šias rizikas reikėtų valdyti – įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas, pirmenybę derėtų teikti toms priemonėms, kurios leistų veiksmingai mažinti Lietuvos ūkio priklausomybę nuo importuojamų iš trečiųjų šalių energetikos išteklių.

ES paramos lėšų panaudojimo planų nuokrypis koreguotų BVP augimą tiek, kad korekcija sudarytų pusę panaudotų lėšų dalies BVP.

Galima ir teigiama rizika, kad ūkio plėtra bus spartesnė, nei numatyta centriniame ūkio raidos scenarijuje, jeigu ES verslo pasitikėjimas didės sparčiau, nei numato Europos

Komisijos 2012 metų pavasario ūkio plėtros scenarijus. ESD blogėjimo riziką gali iš esmės sušvelninti spartesnis už numatytą centriniame ūkio raidos scenarijuje eksporto augimas.

III SKYRIUS. VALSTYBĖS FINANSAI

I SKIRSNIS. FINANSŲ POLITIKOS STRATEGIJA

17. Sumažinus 2012 metais valdžios sektoriaus deficitą daugiau kaip 3 procentais BVP, valdžios sektoriaus finansai bus konsoliduojami toliau siekiant griežtesnio vidutinio laikotarpio tikslo. Sugriežtinamas vidutinio laikotarpio tikslas – pasiekti, kad struktūrinis perteklius sudarytų apie 0,5 procento BVP. Taip siekiama didinti pasitikėjimą valiutų valdybos mechanizmu, kainų stabilumu ir užtikrinti, kad per keliasdešimt metų valdžios sektoriaus skola neviršytų 60 procentų BVP, netaptų papildoma našta ateities mokesčių mokėtojams, o ilguoju laikotarpiu kuo geriau būtų vykdomi socialiniai išsipareigojimai būsimiems pensininkams. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 metų tikslas – pasiekti, kad valdžios sektoriaus deficitas neviršytų 3 procentų BVP. Taip pat bus sudarytos tokios sąlygos, kad vėlesniais metais šis deficitas nuosekliai mažėtų po vieną procentinį punktą BVP, kaip numatyta Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme (Žin., 2007, Nr. 120-4881).

18. Siekiant toliau konsoliduoti viešuosius finansus, nustatomi šie vidutinio laikotarpio finansų politikos (makroekonominės politikos) prioritetai:

18.1. derinti vykdomą fiskalinę politiką su socialinės politikos prioritetais;

18.2. skatinti toliau vykdyti pradėtas energetikos reformas;

18.3. toliau vykdyti ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą užtikrinančią pensijų sistemos reformą;

18.4. sudaryti palankias sąlygas didinti darbo našumą, ekonomikos konkurencingumą, pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų, sėkmingai įgyvendinti ES sanglaudos politiką;

18.5. didinti pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu ir ilgalaikėmis ūkio plėtrą užtikrinančiomis fiskalinės drausmės taisyklėmis, vykdyti sveikatos sistemos reformą;

18.6. didinti pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu ir tobulinti Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto (toliau – valstybės biudžetas) vidutinio laikotarpio planavimo sistemą;

18.7. įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas, pirmenybę teikti toms priemonėms, kurios leistų veiksmingai sumažinti Lietuvos ūkio priklausomybę nuo importinių prekių ir neprarasti produktyvumo; mokestinėmis priemonėmis skatinti mažinti oro taršą ir energetinę priklausomybę nuo iškastinio kuro;

18.8. gerinti mokesčių administravimą ir mažinti šešėlinės ekonomikos mastą.

19. Lietuva, siekdama išlaikyti pasitikėjimą valiutų valdybos principais, fiskalinės politikos srityje toliau sudarys palankias sąlygas didinti darbo našumą, skatins investavimą,

kurs verslui palankią aplinką, užtikrins racionalų valstybės lėšų, skirtų investicijoms, naudojimą. Papildomos valdžios sektoriaus pajamos ir nepanaudotos planinės išlaidos bus skirtos valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims vykdyti ir priemonėms, užtikrinančioms ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą, įgyvendinti.

2012–2015 metais planuojamos priemonės valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims vykdyti

20. Pagal atnaujintą centrinį ūkio raidos scenarijų 2012 metų valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduočiai įvykdyti prireikė papildomų konsolidavimo priemonių, kurios sudarė apie 1,4 procento BVP. 2012 metų užduoties neįvykdymo rizikai valdyti gali prireikti papildomų priemonių, sudarančių 0,2 procento BVP.

21. Numatomos šios priemonės 2012–2015 metų valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims įvykdyti:

21.1. išaldyti lėšas, išskyrus neišvengiamus atvejus, tokius kaip skolos aptarnavimo išlaidos ir įmokos į ES biudžetą, lėšas, atsilaisvinusias dėl netęstinių programų ar kitokių objektyvių priežasčių sumažėjus išlaidų, skirti deficitui mažinti;

21.2. viršplanines pajamas, gautas susidarius palankesnėms ūkio raidos sąlygoms, nenumatytoms centriniame ūkio raidos scenarijuje, skirti spartesnei konsolidacijai;

21.3. gerinti mokesčių administravimą ir mažinti šešėlinės ekonomikos mastą;

21.4. toliau vykdyti ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą užtikrinančią pensijų sistemos reformą, siekiant sumažinti valdžios sektoriaus įsipareigojimus ateities pensininkams;

21.5. didinti dyzelinių degalų akcizą ir akcizą už cigaretes (kad būtų pasiekti ES *acquis* nustatyti minimalūs tarifai);

21.6. pereiti nuo 2013 metų prie žemės mokesčio skaičiavimo nuo rinkos vertės, taip užtikrinti adekvatų privačios žemės apmokestinimą;

21.7. toliau mažinti viešąsias išlaidas ir (ar) keisti taikomus mokesčius, jeigu pirmiau paminėtų priemonių nepakaktų konkrečių metų deficito užduotims įvykdyti.

Būtina pažymėti, kad 2012 metų pabaigoje, po eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų, įgaliojimus gavusi vyriausybė rengs savo programą, kurioje turės atsispindėti konkrečios priemonės, naudotinos nuo 2013 metų valdžios sektoriaus balanso užduotims vykdyti. Šiuo metu Programoje aptartos tik tos priemonės, kurios atitinka esamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą arba dėl kurių priimti ar turi būti priimti sprendimai, derinami su ES teise.

II SKIRSNIS. TARYBOS REKOMENDACIJŲ, KAIP IŠTAISYTI PERVIRŠINIO VALDŽIOS SEKTORIAUS DEFICITO PADĖTĮ, ĮGYVENDINIMAS

22. 2010 m. vasario 16 d. ES Tarybos rekomendacijoje, siekiant, kad 2012 metais valdžios sektoriaus deficitas neviršytų 3 procentų BVP, Lietuva raginama užtikrinti, kad

2010–2012 metų laikotarpiu būtų imtasi fiskalinės politikos priemonių, kurių vidutinė metinė vertė – bent 2,25 procento BVP, visų pirma apribotos pirminės einamosios išlaidos, taip pat nustatyti papildomas priemonės, būtinas perviršinam deficitui iki 2012 metų ištaisyti, jeigu susidarytų palankios ciklo sąlygos, ir sparčiau mažinti deficitą, jeigu ekonominė arba biudžeto būklė būtų geresnė, nei tikėtasi. Lietuvai rekomenduojama tobulinti vidutinio laikotarpio biudžeto planavimo ir vykdymo sistemą – stiprinti fiskalinį valdymą ir skaidrumą bei išlaidų drausmę, įvesti būtinus perspektyvinius elementus ir mechanizmus, skirtus procikliškumui vengti.

2011 metais Lietuva toliau vykdė fiskalinės konsolidacijos priemones pagal perviršinio deficito procedūrą. Tačiau vietoj 2011 metais planuoto 5,3 procento BVP valdžios sektoriaus deficito, kaip nurodyta Lietuvos konvergencijos 2011 metų programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 491 (Žin., 2011, Nr. 54-2596), pasiektas 5,5 procento BVP deficitas: deficito užduotis viršyta dėl vienkartinio 0,2 procento BVP poveikio, kurį padarė beviltišku paskolų, išduotų ankstesniais metais, nurašymas. Užduoties įvykdymą sunkino ir kitas vienkartinis 0,1 procento BVP poveikis, kurį lėmė 2011 metais priimtas Lietuvos Respublikos geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymas (Žin., 2011, Nr. 80-3897).

Rengiant Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą vadovautasi nuostata, kad išlaidos, palyginti su 2011 metais, negali didėti, išskyrus neišvengiamus atvejus, taip pat tuos atvejus, kai būtina spręsti neatidėliotinus ar strateginius uždavinius.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 530 „Dėl Lietuvos Respublikos 2012–2014 metų preliminarinių nacionalinio biudžeto pagrindinių rodiklių“ (Žin., 2011, Nr. 55-2653), 2012 metų maksimalūs asignavimų (išlaidoms ir turtui įsigyti) limitai valstybės biudžeto asignavimų valdytojams apskaičiuoti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos 2011 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu (Žin., 2010, Nr. 151-7712) patvirtintus asignavimus (neskaitant ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos, bendrojo finansavimo lėšų, biudžetinių įstaigų pajamų įmokų į valstybės biudžetą, pajamų iš mokesčių dalies ir kitų lėšų, įstatymuose ir kituose teisės aktuose numatytų programoms finansuoti, skolos tvarkymo išlaidų, įmokų į ES biudžetą), taip pat netęstinas programas ir 2010–2011 metų valstybės biudžeto programų vykdymą. Taigi asignavimų valdytojais, rengdami 2012 metų strateginių veiklos planų projektus, turėjo planuoti ne didesnę už 2011 metų darbo užmokesčio fondą; asignavimus (išskyrus ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos, bendrojo finansavimo lėšas, biudžetinių įstaigų pajamų įmokas į valstybės biudžetą, pajamų iš mokesčių dalį ir kitas lėšas, įstatymuose ir kituose teisės aktuose numatytas programoms finansuoti, skolos tvarkymo išlaidas, įmokas į ES biudžetą), ne didesnius už patvirtintus 2011 metų valstybės biudžete, atsižvelgdami į netęstinas programas ir 2010–2011 metų valstybės biudžeto programų vykdymą.

Atsižvelgiant į Finansų ministerijos 2011 metų lapkričio mėnesį atnaujintas makroekonominių rodiklių projekcijas ir siekiant, kad valdžios sektoriaus deficitas neviršytų 3 procentų BVP, visiems asignavimų valdytojams 2012 metų valstybės biudžeto asignavimai Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu sumažinti 4 procentais. Pažymėtina, kad 4 procentais nemažintos ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos, biudžetinių įstaigų pajamų įmokos, įmokos į ES biudžetą ir lėšos, susijusios su valstybės skolos valdymu. Asignavimai teismams sumažinti 2 procentais. Sumažinus asignavimus, 2012 metų valstybės biudžeto asignavimai mažėja apie 500 mln. litų. Be to, dar 30 mln. litų papildomai sumažinti Valstybės investicijų 2012–2014 metų programai įgyvendinti 2012 metais numatomi skirti asignavimai, taip pat padidinti mokesčiai už gamtos išteklius, kelių naudojimą, išplėsta nekilnojamojo turto mokesčio bazė – į mokesčio objektą įtrauktas ir fizinių asmenų turimas nekomercinės paskirties turtas, nustačius 1 mln. litų neapmokestinamąją vertę iki tol neapmokestintam turtui.

Patvirtintame Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme asignavimų valdytojams apribotos teisės prisiimti finansinius įsipareigojimus:

asignavimų valdytojo įsipareigojimai, vykdomi iš valstybės biudžeto lėšų, per pirmus du 2012 metų ketvirčius negali viršyti 46 procentų, o per pirmus tris 2012 metų ketvirčius – 67 procentų metinės asignavimų sumos;

asignavimų valdytojo programos, kuri finansuojama iš konkrečios valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių dalies, kurios naudojimo apimtis ir tikslinė paskirtis nurodyta įstatyme ir (arba) Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime, sąmata negali viršyti 85 procentų patvirtintos sumos; programos sąmata dėl likusios sumos tikslinama 2012 metų spalio mėnesį, suderinus tai su Finansų ministerija, kuri įvertina trijų ketvirčių pajamų iš mokesčių, iš kurių dalies finansuojama programa, surinkimo duomenis ir numatomą metinį surinkimą;

nustatyta, kad Aplinkos ministerija 2012 metų mokėjimams vykdyti negali naudoti Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 2 priedėlyje jai numatytų iš Klimato kaitos specialiosios programos 297 450 tūkst. litų lėšų, numatomų gauti pagal 2012 metais sudarytus sandorius.

Jeigu valstybės biudžeto pajamų planas nebus vykdomas, Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme Lietuvos Respublikos Vyriausybė įpareigota iki 2012 m. birželio 1 d. Lietuvos Respublikos Seimui pateikti Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kad nebūtų viršyta 2012 metų valdžios sektoriaus deficito užduotis.

Siekiant kuo efektyviau surinkti mokesčines pajamas, ypač daug dėmesio skiriama kovai su prekių kontrabanda ir neteisėta apyvarta. Teritoriniu lygmeniu įdiegtas kontrolės institucijų veiklos koordinavimo modelis regionuose ir įsteigtos koordinacinės tarybos, į kurių sudėtį įeina regiono kontrolės institucijų (mokesčių inspekcijos, policijos, muitinės, darbo inspekcijos, valstybės sienos apsaugos) atstovai. Išsamius žinybinius kovos su oficialiai

neapskaityta ekonomika planus (strategijas), atsižvelgdamos į atitinkamos srities grėsmių rizikos valstybės finansams laipsnį, yra patvirtinusios ir konkrečios kontroliuojančiosios institucijos. Šiuo metu visais minėtais lygmenimis daugiau dėmesio skiriama sritims, labiausiai veikiančioms šešėlinės ekonomikos mastą, tai yra kovai su kontrabanda, pridėtinės vertės mokesčio sukčiavimu, nelegaliu darbu, akcizų kontrolei, parengtos ir įgyvendinamos atitinkamos priemonės. Šios pastangos jau 2011 metais davė teigiamų rezultatų. Pavyzdžiui, kovojant su akcizinių prekių kontrabanda ir nelegalia apyvarta, 2011 metais legaliai realizuota cigarečių 12 procentų daugiau nei 2010 metais.

Siekdama mažinti šešėlinės ekonomikos reiškinių, susijusių su oficialiai neapskaityto darbo užmokesčio mokėjimu ir nelegaliu darbu, ir neigiamą jų įtaką valstybės biudžeto pajamoms, Valstybinė mokesčių inspekcija vykdo plataus masto tikslinę programą, apimančią tiek rizikingų mokesčių mokėtojų atrankos, stebėsenos, kontrolės ir poveikio priemones, tiek priemones, kuriomis siekiama skatinti aktyviai prisidėti prie šešėlinės ekonomikos mažinimo visuomenę, asocijuotas verslo struktūras ir pačius darbuotojus.

Toliau vykdoma valstybės biudžeto planavimo ir vykdymo sistemos reforma, kurios koncepcija pristatyta 2010 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Seimo plenariniame posėdyje, glaudžiai susijusi su 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvos 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms (OL 2011 L 306 p. 41) nuostatų perkėlimu į nacionalinę teisę. Šiuo metu Finansų ministerija baigia rengti atitinkamų teisės aktų projektus, kuriuos ketina pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymu, kaip ir kasmet Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2011 m. spalio 27 d. nutarimu Nr. 1250 patvirtino Išvadą dėl Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto atitikties Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijai (Žin., 2011, Nr. 131-6231) ir kartu su ES Tarybos rekomendacija pateikė ją svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui. Šie dokumentai apsvarstyti Lietuvos Respublikos Seimo komitetuose.

2011 metais įgyvendinta finansų rinkos priežiūros sistemos reforma, vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansų rinkos priežiūros sistemos pertvarkos įstatymu (Žin., 2011, Nr. 145-6811). Iki šios reformos finansų rinkos priežiūrą vykdė trys institucijos – Lietuvos bankas, Vertybinių popierių komisija ir Draudimo priežiūros komisija. Nuo 2012 m. sausio 1 d. finansų rinkos priežiūros funkcijas atlieka viena institucija – Lietuvos bankas. Lietuvos bankui patikėta ir vartotojų ir finansų rinkos dalyvių ginčų nagrinėjimo ne teisme funkcija. Tai sudarė galimybes užtikrinti vienodą kredito įstaigų, draudimo ir investicinių paslaugų sektorių priežiūrą ir reguliavimą, geriau koordinuoti Lietuvos finansų rinkos sektorių priežiūrą ir sutaupyti valstybės biudžeto lėšų, anksčiau skirtų Vertybinių popierių komisijai ir Draudimo priežiūros komisijai išlaikyti (šioms institucijoms išlaikyti iš valstybės biudžeto 2008 metais skirta apie 7 mln. litų, 2009 metais – apie 5 mln. litų, 2010 metais – apie 4 mln. litų, 2011 metais – apie 4,5 mln. litų). Vykdamas finansų sektoriaus priežiūrą, daugiausia dėmesio ir toliau bus skiriama pagrindinių veiklos rizikų – kredito, likvidumo, rinkos ir

operacinės – stebėjimui ir ribojimui. Daug dėmesio bus skiriama ir sisteminės rizikos stebėsenai ir valdymui, sistemiškai svarbių finansų sektoriaus įmonių priežiūrai.

III SKIRSNIS. VALSTYBĖS BIUDŽETO POVEIKIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO RODIKLIO TIKSLAMS

23. Apdairios fiskalinės politikos lūkesčiai – vidaus ir užsienio investuotojų pasitikėjimo pagrindas.

24. Valdžios sektoriaus finansų struktūra 2011–2014 metais, palyginti su 2011 metais, labiausiai pakis dėl išlaidų darbo užmokesčiui, tarpiniam vartojimui ir socialinėms išmokoms augimo ribojimo: išlaidos augs lėčiau už nominalų BVP. Šiuo metu neturima duomenų apie naują finansinę perspektyvą ir jos įgyvendinimo planus, todėl remiantis prielaida tikėtina, kad 2014–2020 metais daugiametė finansinė programa atitiks daugiametes tendencijas, o bendrojo kapitalo 2014 metais bus sukaupta 3 procentiniais punktais BVP mažiau negu 2010 metais. Kadangi 2015 metais sparčiau didės darbo užmokestis ir kitos mokestinės bazės, susidarys sąlygos didėti darbo kompensacijai ir tarpiniam vartojimui valdžios sektoriuje.

25. Programoje valdžios sektoriaus finansų projekcijos iš esmės kinta dėl išlaidų augimo ribojimo, kaip numatyta Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme ir ES Tarybos rekomendacijose dėl pernelyg didelio valdžios sektoriaus deficito ištaisymo.

6 lentelė. Valdžios sektoriaus rodikliai (S13) 2011–2015 metais*

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2011 metais (mln. litų)	BVP procentas				
			2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. Valdžios sektorius	S.13	-5 850,7	-5,5	-3	-2	-1	0
2. Centrinė valdžia	S.1311	-3 482,5	-3,29	-0,63	-0,1	0,04	0,51
3. Regioninė valdžia	S.1312	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
4. Vietinė valdžia	S.1313	-402,4	-0,38	-0,14	-0,15	-0,08	-0,07
5. Socialinio draudimo fondų biudžetai	S.1314	-1 965,8	-1,85	-2,26	-1,73	-0,97	-0,46
Valdžios sektorius (S13)							
6. Visos pajamos	TR	33 891,6	32	33,8	31,4	30,2	30
7. Visos išlaidos	TE	39 742,3	37,5	36,8	33,4	31,3	30,1
8. Grynasis skolinimas / skolinimasis	PDP B.9	-5 850,7	-5,5	-3	-2	-1	0
9. Palūkanos	PDP D.41	1 902,4	1,8	2,2	2,1	2	1,8
10. Pirminis balansas		-3 948,3	-3,7	-0,9	0,1	1	1,8
11. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės			0,1	0,3	0,3	0,5	0,4
Pajamos							
12. Pajamos iš mokesčių (12=12a+12b+12c)		17 007,1	16	16,7	16,9	16,8	16,9
12a. Gamybos ir importo mokesčiai	D.2	12 311	11,6	12,2	12,5	12,3	12,4
12b. Einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai	D.5	4 692,6	4,4	4,4	4,4	4,5	4,5
12c. Kapitalo mokesčiai	D.91	3,5	0	0	0	0	0

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2011 metais (mln. litų)	BVP procentas				
			2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
13. Socialinės įmokos	D.61	10 783,9	10,2	10,1	9,7	9,7	9,7
14. Nuosavybės pajamos	D.4	487,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6
15. Kitos		5 613,2	5,3	6,5	4,2	3,1	2,9
16=6. Visos pajamos	TR	33 891,6	32	33,8	31,4	30,2	30
Mokesčių našta (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		27 727,3	26,2	26,8	26,6	26,5	26,6
Išlaidos							
17. Kompensacijos darbuotojams + tarpinis vartojimas	D.1+P.2	16 696,3	15,8	14	14,1	13,5	14,2
17a. Kompensacijos darbuotojams	D.1	10 719,2	10,1	8,9	8,9	8,5	9
17b. Tarpinis vartojimas	P.2	5 977,1	5,6	5,1	5,2	4,9	5,2
18. Socialinės išmokos (18=18a+18b)		14 011,3	13,2	12,9	12,5	11,6	10,6
18a. Socialinės išmokos natūra	D.6311, D.63121, D.63131	2 123,1	2	1,7	1,6	1,5	1,4
18b. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62	11 888,2	11,2	11,3	10,8	10,1	9,2
19=9. Palūkanos	PDP D.41	1 902,4	1,8	2,2	2,1	2	1,8
20. Subsidijos	D.3	428,8	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
21. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	4 467,7	4,2	4,9	2,8	2,5	1,9
22. Kitos		2 235,8	2,1	2,4	1,6	1,3	1,2
23=7. Visos išlaidos	TE	39 742,3	37,5	36,8	33,4	31,3	30,1
Galutinio vartojimo išlaidos	P.3	20 008,1	18,9	16,7	16,6	15,7	16,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

*Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su lentelės duomenimis „Visos pajamos“ ir „Visos išlaidos“.

7 lentelė. Valdžios sektoriaus pajamos 2011–2015 metais

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2011 metais (mln. litų)	BVP procentas				
		2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. Visos pajamos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	33 865,6	31,95	33,79	31,4	30,24	29,99
2. Diskrecinės pajamų priemonės	26	0,02	0,02	0,01	0,01	0,05

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Šiuo metu žinomos diskrecinės pajamų priemonės sudarys tik simbolinę pajamų dalį. Rodiklio reikšmė 2011 metais sudarė apie 26 mln. litų, arba 0,02 procento BVP. 2015 metais jos visas pajamas padidins tik 0,05 procento BVP.

8 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, kurios neturėtų būti įtrauktos į išlaidų kontrolinę užduotį

	Rodiklio reikšmė 2011 metais (mln. litų)	BVP procentas				
		2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. Išlaidos ES programoms, visiškai atitinkančios ES fondų pajamas	5 973,3	5,6	5,8	5,4	4	3,3
2. Išlaidos, visiškai atitinkančios įstatymų numatytą pajamų padidėjimą	26	0,02	0,02	0,01	0,01	0,05
3. Nedarbo išmokų išlaidų nediskreciniai pokyčiai	-154,3	-0,15	0,03	0,02	0	0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Žemės ūkio ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Finansų ministerija.

Nedarbo išmokų išlaidų nediskreciniai pokyčiai 2011 metais sudarė apie 154,3 mln. litų, arba 0,15 procento BVP. Nedarbo išmokos vidutiniu laikotarpiu stabilizuosis dėl palankesnės situacijos darbo rinkoje.

Vidutiniu laikotarpiu valdžios sektoriaus pajamos (BVP procentais) nuolat kis dėl didėjančios 2007–2013 metų ES struktūrinės finansinės paramos panaudojimo: 2012 metais jos sieks 33,8 procento BVP, o 2015 metais sumažės iki 30 procentų BVP. BVP dalis, kurią sudaro pajamos iš netiesioginių mokesčių, didės 0,7–0,9 procentinio punkto BVP dėl papildomų mokestinių priemonių ir mokesčių administravimo gerinimo ir išliks apie 12,4 procento BVP. Pajamos iš tiesioginių mokesčių bus stabilios – apie 4,5 procento BVP.

Toliau vykdoma pensijų reforma leis pasirengti mažinti numatomą 2060 metų valdžios sektoriaus skolą. Ji plačiau aprašyta 48 punkte.

2012 metais pensijų reformai įgyvendinti skirtų mokestinių pajamų dalis, pervesta į privačius pensijų fondus, sudarys apie 0,3 procento BVP. Įmokos į pensijų fondus projektuojamos kaip laikinai sumažintos vidutiniam laikotarpiui.

Palūkanų išlaidos, kaip dalis BVP, 2011 metais sudarė 1,8 procento BVP. 2012 metais jos padidės iki 2,2 procento BVP, o 2015 metais pradės mažėti iki 1,8 procento BVP.

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas lėtės dėl pasibaigiančios 2007–2013 metų finansinės perspektyvos ir prasidedančios 2014–2020 metų daugiametės finansinės programos lėšų naudojimo daugiamečių tendencijų.

Valdžios sektoriaus subsektorių balansai

26. Socialinio draudimo fondų subsektoriaus balansas 2011 metais buvo neigiamas – nustatytas apie 1,9 procento BVP deficitas.

Vietos valdžios subsektoriaus 2011 metų deficitas sudarė 0,4 procento BVP. Projektuojama, kad 2012–2014 metų vietos valdžios subsektorius bus artimas subalansuotam.

Vykdomos struktūrinės ir mokesčių reformos lėmė, kad apie du trečdalius valdžios sektoriaus deficito 2011 metais sudarė centrinės valdžios subsektoriaus deficitas – 3,3 procento

BVP. Jis susidarė ankstesnei Lietuvos Respublikos Vyriausybei neįgyvendinus planuotų papildomų priemonių, skirtų struktūrinėms pajamoms didinti.

Centrinės valdžios ir socialinio draudimo fondų subsektorių deficito mažėjimas 2011–2014 metais turės lemti viso valdžios sektoriaus deficito mažėjimą vidutiniu laikotarpiu.

Duomenys, pateikti 9 lentelėje, rodo, kad vidutinis kasmetinis valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas 2012 metais turi mažėti apie 1,1 procento BVP, – tai perpus mažiau, nei skelbiama parengtose pagal sutartą ES metodiką rekomendacijose, kaip ištaisyti perviršinį deficitą.

IV SKIRSNIS. STRUKTŪRINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS DEFICITAS IR FISKALINĖS POLITIKOS TĖSTINUMAS

27. 2011 metų struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas sumažėjo 0,7 procentinio punkto BVP ir sudarė 4,3 procento BVP. Apskaičiuota, kad planuotas struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas 2012 metais sudarys 2,2 procento BVP, o dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgyvendintų išlaidų mažinimo ir struktūrinių pajamų didinimo priemonių 2015 metais sumažės iki 0,3 procento BVP. Norint šiuos planus įgyvendinti, būtina toliau ryžtingai riboti išlaidas, didinti pajamas, spartinti struktūrines reformas ir laikytis Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme nustatytos išlaidų augimo ribojimo taisyklės.

Gamybos apimties atotrūkio įvertinimas

28. BVP ciklui apskaičiuoti taikytas *Hodrick Prescott* (HP) filtro metodas. Gauti rezultatai rodo, kad 2011–2015 metų laikotarpiu gamybos atotrūkis nuo potencialo bus neigiamas. Gamybos atotrūkis sudarys -3,9 procento 2012 metais, -2,7 procento 2013 metais, -2 procentus 2014 metais ir -0,4 procento 2015 metais.

Dėl trumpų duomenų eilučių ir struktūrinių pokyčių, taikant *Hodrick Prescott* (HP) filtro metodą ar gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAIRU* koncepcija), Lietuvos gamybos atotrūkis vertinamas netiksliai. Pagal gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAIRU* koncepcija) gautos išvados dėl trumpų duomenų eilučių, patikimų duomenų stokos ir struktūrinių lūžių gausos išlieka laikinai nepriimtinos. *NAIRU* skaičiavimo metodika neleidžia įvertinti struktūrinių pokyčių. Pirma, sparti 2006–2007 metų statybos plėtra neįprastai skatino ciklinį nedarbo mažėjimą, kurį pagal *NAIRU* skaičiavimo metodiką galima buvo vertinti kaip ilgalaikį. Antra, bendra Europos darbo rinka pakeis ciklinius užimtumo pokyčius: integracija mažins ciklinį nedarbą, nes tikėtina, kad dalis netekusiųjų darbo emigruos. Ciklinis nedarbas galėjo virsti nuolatiniu darbo jėgos mažėjimu, tačiau šiuo metu nėra patikimo pagrindo jį įvertinti.

9 lentelė. Ekonomikos ciklai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. BVP augimas / grandine susietos apimties augimas		5,9	2,5	3,7	3,7	3,4
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)	PDP B.9	-5,5	-3	-2	-1	0
3. Palūkanos	PDP D.41	1,9	2,2	2,1	2	1,8
4. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		0,11	0,32	0,3	0,48	0,44
5. Potencialus BVP augimas, procentais		2,3	2,4	2,5	2,6	2,7
iš jo:						
darbo jėga		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
kapitalas		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
technologinė pažanga		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
6. Gamybos apimties atotrūkis		-4	-3,9	-2,7	-2	-0,4
7. Ciklinė biudžeto komponentė		-1,26	-1,1	-0,8	-0,5	-0,1
8. Balansas, pakoreguotas pagal ciklą (2–7)		-4,2	-1,9	-1,3	-0,5	0,1
9. Pirminis balansas, pakoreguotas pagal ciklą (8+3)		-2,3	0,3	0,8	1,5	2
10. Struktūrinis balansas (8–4)		-4,3	-2,2	-1,6	-1	-0,3

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Hodrick Prescott (HP) filtro metodo trūkumas tas, kad struktūriniai pokyčiai išlyginami net ir tuo atveju, kai rodo aiškius gamybos poslinkius. Be to, šis metodas turi vadinamojo galutinio taško problemą. Tačiau dideli valdžios sektoriaus struktūrinio deficito 2007–2008 metų perskaičiavimai rodo, kad anksčiau darytos rezervacijos pagrįstos. Skaičiuojant valdžios sektoriaus struktūrinį deficitą, turėtų būti atsižvelgiama į abiejų metodų trūkumus: nė vienas iš jų negali įvertinti dėl išorinio disbalanso pokyčių laikinai gaunamų (netenkamų) pajamų. 2008 metais paskolų prieaugis sudarė apie šeštadalį privataus ir valdžios sektorių įplaukų, todėl staigus užsienio kredito paskatos praradimas ir išorinio disbalanso susiregulavimas labai pakeitė mokesčių bazių didėjimą ir mokesčių lankstumą, palyginti su mokesčiais bazėmis, nors sutarti ES metodai tokių ciklinių pajamų nerodė. Šiai rizikai pasitvirtinus, abiem metodais apskaičiuojamo valdžios sektoriaus struktūrinio deficito paklaidos sudarė kelis procentinius punktus. Dėl šių priežasčių labai padidėjo 2008 metų valdžios sektoriaus struktūrinio deficito įvertis. Atsižvelgiant į praktiškai pasiteisinsią rezervaciją dėl nepatikimos metodikos, pagal kurią apskaičiuojamos struktūrinės valdžios sektoriaus rodiklių reikšmės, ši rezervacija išlaikoma ir atnaujintoje Programoje.

V SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS SKOLOS DYDIS IR KITIMAS

29. 2011 metų pabaigoje valdžios sektoriaus skola, atsižvelgiant į taikytas išvestines finansines priemones, sudarė 38,5 procento BVP (2010 metais – 38 procentus BVP). Toki

skolos dydžio pokytį lėmė nors ir mažėjantis dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomos griežtos fiskalinės politikos, tačiau vis dar deficitinis valdžios sektoriaus finansinis rezultatas. Valdžios sektoriaus skolą laikinai didino ir neplanuotas lėšų perskolinimas valstybės įmonei „Indėlių ir investicijų draudimas“, skirtas indėlių draudimo išmokoms finansuoti dėl akcinės bendrovės banko „Snoras“ bankroto. Planuojama, kad valdžios sektoriaus skola sumažės banko bankroto procedūros laikotarpiu pardavus jo aktyvus ir valstybės įmonei „Indėlių ir investicijų draudimas“ sugrąžinus paskolą Finansų ministerijai.

Centrinės valdžios sektoriaus skolos struktūra nekelia grėsmės valstybės finansams. Trumpalaikiai įsipareigojimai pagal likutinę trukmę 2011 metų pabaigoje sudarė 15,2 procento visos skolos, vidutinė svertinė likutinė skolos trukmė buvo 5,3 metų. Skolos už kintamąsias palūkanų normas, įvertinus išvestines finansines priemones, sudarė 2,1 procento visos skolos. Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola denominuota litais ir eurais 100 procentų.

10 lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. Valdžios sektoriaus skola metų pabaigoje*	38,5	40,2	38,6	36,7	34,9
2. Valdžios sektoriaus skolos pokytis	0,5	1,7	-1,6	-1,9	-1,8
Valdžios sektoriaus skolą lemiantys veiksniai					
3. Pirminis balansas	-3,7	-0,9	0,1	1	1,8
4. Palūkanos**	1,8	2,2	2,1	2	1,8
5. Skolos pokyčio tikslinimas	-1,1	0,3	-1	-0,4	0,9
iš jo:					
skirtumas tarp srautų ir įsipareigojimų	–	–	–	–	–
finansinio turto grynasis kaupimas, iš jo privatizavimo pajamos	0	0	0	0	0
Numanoma valstybės skolos palūkanų norma (procentais)**	5,2	5,9	5,5	5,4	5,3
Kiti svarbūs veiksniai, lemiantys valdžios sektoriaus skolą	–	–	–	–	–
6. Likvidus finansinis turtas	–	–	–	–	–
7. Grynoji skola (7=1–6)	–	–	–	–	–
8. Skolos amortizavimas nuo praėjusių metų pabaigos	–	–	–	–	–
9. Skolos procentinė dalis, denominuota užsienio valiuta	–	–	–	–	–
10. Vidutinis skolos terminas	–	–	–	–	–

Šaltinis – Finansų ministerija.

*Valdžios sektoriaus skolos projekcijos, neatsižvelgiant į galimą lėšų kaupimą, kad būtų sumažinta perfinansavimo rizika išperkant euroobligacijų emisijas.

**2012–2015 metų projekcijose neatsispiri netiesiogiai apskaičiuoto finansinio tarpininkavimo paslaugų dydžio atskaitymas (2011 metais sudarė apie 0,2 procento BVP).

30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi ir skolos valdymo uždaviniai:

30.1. siekti priimtinos palūkanų normų kitimo, perfinansavimo ir valiutų kursų pokyčių rizikos, laikantis nustatytų ir tarptautinę praktiką atitinkančių rizikos limitų;

30.2. taikyti perfinansavimo rizikos valdymo priemones išperkant didelės apimties (1 mlrd. eurų ekvivalento ir didesnes) euroobligacijų emisijas, tokias kaip išankstinis euroobligacijų išpirkimas (angl. *buy-back*), Vyriausybės vertybinių popierių (toliau – VVP) keitimas (angl. *exchange*), išankstinis finansinių išteklių kaupimas ar šių priemonių derinys;

30.3. sustabdyti centrinės valdžios skolos dalies, kurią sudaro vidaus skola, mažėjimą;

30.4. plėtoti ir palaikyti efektyvią ir likvidžią vidaus VVP rinką;

30.5. atsižvelgiant į tarptautinę praktiką, siekti padidinti vidutinę svertinę vidaus skolos ir finansinę *Macaulay* vidaus vertybinio skolos portfelio trukmę.

IV SKYRIUS. BIUDŽETO RODIKLIŲ JAUTRUMO ANALIZĖ IR PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

I SKIRSNIS. EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS ASPEKTAI IR JŲ POVEIKIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAMS

31. Vidutiniu laikotarpiu rinkoje 1 procentiniu punktu padidėjus kintamosioms ir fiksuotoms palūkanų normoms, mokėtinos 2012–2015 metais palūkanos už centrinės valdžios naują skolinimąsi padidėtų atitinkamai 24 mln. litų, 88 mln. litų, 118 mln. litų ir 179 mln. litų, tai yra vidutiniškai 0,1 procento BVP.

Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola (įskaitant mokamas palūkanas) denominuota litais ir eurais 100 procentų, valiutų kursų pokyčiai neturi įtakos centrinės valdžios palūkanų įmokoms.

Centrinis ūkio raidos scenarijus, numatantis, kad pavyks išlaikyti ūkio augimą, priklauso nuo struktūrinių reformų įgyvendinimo spartos. Svarbiausia centrinio ūkio raidos scenarijaus įgyvendinimo sąlyga – struktūrinės reformos, mažinančios energetinę priklausomybę nuo mineralinio kuro. Jeigu ši prielaida nepasitvirtintų, yra rizika, kad atsigavus vartotojų ir verslininkų pasitikėjimui padidėtų importas ir vėl keliais procentiniais punktais BVP padidėtų ESD, didinsiantis palūkanų priedus už riziką ir slopinsiantis BVP potencialo augimą. Tokiu atveju valdžios sektoriaus konsolidavimas būtų pagrįstas mažesniais privataus sektoriaus ištekliais.

Kita vertus, yra pozityvi rizika, kad keliais procentiniais punktais sparčiau augs ekonomika.

2012 metų neigiama ir teigiama rizika, kad gali būti nukrypta nuo centrinio ūkio raidos scenarijaus, subalansuota.

II SKIRSNIS. FISKALINĖ RIZIKA

32. Projektuojami pagrindiniai fiskalinės rizikos šaltiniai yra šie: indėlių draudimas, valstybės garantijos, Ignalinos atominės elektrinės (toliau – AE) uždarymas, bankų sistemos finansinio stabilumo didinimo priemonės.

Indėlių draudimas

33. Lietuvos indėlių draudimo sistema atitinka ES teisės aktų šios srities reikalavimus. Visa draudžiamų indėlių suma 2011 m. gruodžio 31 d. buvo 37 824,5 mln. litų, visa galimų draudimo išmokų suma iki minėtos datos – 27 673,8 mln. litų.

34. 2011 m. lapkričio 24 d. Lietuvos bankui pripažinus akcinę bendrovę banką „Snoras“ nemokiu, įvyko draudžiamasis įvykis pagal Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymą (Žin., 2002, Nr. 65-2635) ir nuo 2011 m. gruodžio 14 d. pradėtos mokėti indėlių draudimo išmokos. Draudimo išmokos šio banko indėlininkams – apie 4 mlrd. litų, jos mokamos iš valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ administruojamame Indėlių draudimo fonde sukauptų lėšų, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės tam tikslui suteiktos paskolos (iki 3 265 mln. litų). Pardavus banko turta, minėtos įmonės reikalavimai dėl išmokėtų draudimo išmokų bus tenkinami patenkinus banko darbuotojų reikalavimus, susijusius su darbo santykiais. Paskola bus dengiama iš lėšų, gautų už bankroto proceso metu parduotą banko turta, ir draudimo įmokų, mokamų į Indėlių draudimo fondą.

Valstybės garantijos

35. Valstybės garantuojamų paskolų portfelis 2011 metų gruodį sudarė 1 procentą 2011 metų BVP. Numatoma, kad garantuota skola ir toliau nebus didelė.

11 lentelė. Priklausantys nuo aplinkybių įsipareigojimai

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas	
	2011 metai	2012 metai
Valstybės garantijos	1	–
iš jų susijusios su finansų sektoriumi	0	–

Šaltinis – Finansų ministerija.

Ignalinos AE uždarymas

36. Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo fondo sąmatoje 2012 metais numatyta 67 943 tūkst. litų išlaidoms. Numatomas šio fondo likutis 2012 m. gruodžio 31 d. – 56 585 tūkst. litų. Nurodyti šio fondo planuojamų 2013–2015 metų išlaidų nėra galimybės,

nes pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 23 d. nutarimu Nr. 745 (Žin., 2008, Nr. 86-3413) patvirtintus Valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo nuostatus Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo programos vykdytojais pateikia paraiškas skirti lėšų tik ateinančiais metais numatomoms įgyvendinti priemonėms.

2011 metų valstybės biudžeto asignavimų Ignalinos programos administravimo Lietuvoje programai vykdyti planas, įskaitant tikslintas sumas, sudarė 651 573 tūkst. litų (iš jų 41 173 tūkst. litų bendrojo finansavimo lėšos), o asignavimų valdytojo gauti asignavimai 2011 metais – 265 895 tūkst. litų (iš jų 29 942 tūkst. litų bendrojo finansavimo lėšos).

2012 metais valstybės biudžete Ignalinos programos administravimo Lietuvoje programai vykdyti numatyta 312 817 tūkst. litų (iš jų 25 199 tūkst. litų bendrojo finansavimo lėšos).

Remiantis 2012 m. kovo 23 d. Energetikos ministerijos pateikta informacija, Ignalinos programos administravimo Lietuvoje programai vykdyti 2013 metais numatoma skirti 527 129,1 tūkst. litų (iš jų 27 000 tūkst. litų bendrojo finansavimo lėšos), 2014 metais – 401 575,2 tūkst. litų (iš jų 27 000 tūkst. litų bendrojo finansavimo lėšos). Šie skaičiai preliminarūs ir gali keistis rengiant atitinkamų metų valstybės biudžeto projektą.

Finansinio stabilumo užtikrinimas

37. Lietuva ėmėsi prevencinių veiksnių bankų sektoriaus stabilumui stiprinti: 2009 metais priimtas Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymas (Žin., 2009, Nr. 93-3985), nustatantis tokias finansinio stabilumo stiprinimo priemones kaip valstybės garantijos, dalyvavimas banko kapitale, turto išpirkimas. Minėtos priemonės didina pasirengimą valdyti krizines situacijas ir papildo priemones, kurių imtasi 2008–2009 metais: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. lapkričio 24 d. nutarimu Nr. 1253 (Žin., 2008, Nr. 140-5549) patvirtintas Finansinių krizių prevencijos ir valdymo planas, sudaryta nuolatinė finansinių krizių prevencijos ir valdymo komisija, 2009 metais pasirašytas susitarimas dėl bendradarbiavimo ir keitimosi informacija finansinių krizių užkardymo ir valdymo srityje tarp Finansų ministerijos ir finansų rinkos priežiūros institucijų.

Šiaurės ir Baltijos šalių regioninis bendradarbiavimo susitarimas, kurį 2010 metais pasirašė Danijos, Estijos, Suomijos, Islandijos, Latvijos, Lietuvos, Norvegijos ir Švedijos finansų ministerijos, centriniai bankai ir finansų rinkos priežiūros institucijos, sudarė joms sąlygas glaudžiau bendradarbiauti finansinio stabilumo, krizių prevencijos ir valdymo srityse. Susitarimo paskirtis – gerinti keitimąsi informacija apie finansines grupes, veikiančias išvardytose valstybėse, koordinuoti veiksmus. Finansų ministerijos ir Lietuvos banko atstovai dalyvauja Šiaurės ir Baltijos šalių stabilumo grupės veikloje. Pagal Šiaurės ir Baltijos šalių regioninį susitarimą įgyvendinamas ES veiksnių planas finansų institucijų priežiūros, reglamentavimo ir finansinio stabilumo stiprinimo srityje, kaip numatyta 2008 metų ES

tarpusavio supratimo memorandume dėl ES valstybių narių bendradarbiavimo krizių prevencijos ir valdymo srityse.

Lietuvos bankų sektorius atsparumą ir lankstumą parodė sėkmingai atlaikydamas penkto pagal turto dydį akcinės bendrovės banko „Snoras“ bankrotą. 2011 m. lapkričio 16 d. šiam bankui pritaikyta Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatyme numatyta priemonė – pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. lapkričio 16 d. nutarimą Nr. 1329 „Dėl akcinės bendrovės banko SNORAS akcijų paėmimo visuomenės poreikiams“ (Žin., 2011, Nr. 138-6544) banko akcijos paimtos visuomenės poreikiams. Lietuvos banko valdybos 2011 m. lapkričio 24 d. nutarimu bankas pripažintas nemokiu ir kreiptasi į teismą dėl bankroto bylos jam iškėlimo. 2011 m. gruodžio 7 d. teismas šiam bankui iškėlė bankroto bylą.

Po nuostolingų 2009–2010 metų 2011 metais bankai uždirbo net 1,1 mlrd. litų pelno. Praeitų metų pelnas beveik prilygo rekordiniam bankų sektoriaus pelnui ekonomikos pakilimo laikotarpiu – 2007 metais.

Lietuvos bankų sistemos likvidumo rodiklis 2011 metų pabaigoje sudarė 44 procentus, tai yra 14 procentinių punktų viršijo Lietuvos banko nustatytą likvidumo normatyvą (30 procentų). Lietuvos bankų sistemos kapitalizacija pakankama. Bankų kapitalas gerokai viršija minimalų kapitalo reikalavimą. Bankų sistemos kapitalo pakankamumo rodiklis 2012 m. sausio 1 d. sudarė 13,9 procento. Dėl tinkamos komunikacijos ir greitų veiksmų, susijusių su akcinės bendrovės banko „Snoras“ problemų sprendimu, bankams pavyko išvengti masinio indėlių atsiėmimo. Be to, bankai buvo sukaupę pakankamai likvidaus turto atsargų ir prireikus galėjo jas panaudoti indėliams grąžinti – nė vienas bankas nesikreipė į Lietuvos banką dėl likvidumo paskolų. Rinkos likvidumas taip pat didinamas Lietuvos bankui vėl pradėjus vykdyti atviros rinkos operacijas (indėlių, atpirkimo ir vienakrypčio pirkimo sandorius).

Nors 2011 metais bankai vis dar konservatyviai elgėsi kredituodami klientus, tačiau pagyvėjimas buvo akivaizdus: 2011 metų antrąjį pusmetį naujų paskolų srautas nuolat viršijo grąžinamų paskolų srautą. Bankų sistemos paskolų nefinansinėms įmonėms 2011 metų portfelis išliko panašaus lygio (2010 metais sumažėjo 3,3 mlrd. litų), o namų ūkiams ir finansų įstaigoms suteiktų paskolų vis dar mažėjo. Bankai prognozuoja, kad 2012 metais paskolų portfelis augs nuosaikiai (1–5 procentais), jo augimo tempai labai priklausys nuo rinkos lūkesčių ir euro zonos būklės.

Po truputį gerėjo paskolų portfelio kokybė, 2011 metais bankai skolininkus vertino kaip ne tokius rizikingus, todėl mažino ankstesniais metais sudarytus atidėjinius.

III SKIRSNIS. PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

38. Atsižvelgiant į Lietuvos statistikos departamento skelbtus faktinius 2011 metų duomenis ir susiformavusias ūkio raidos tendencijas, patikslintos BVP projekcijos.

Valdžios sektoriaus deficito ir skolos projekcijos atliktos pagal ESS'95 apskaitos standartus. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio 2012 metų užduotys tikslintos dėl pakitusio centrinio ūkio raidos scenarijaus.

12 lentelė. BVP, valdžios sektoriaus deficito ir skolos projekcijų kaita, palyginti su Lietuvos konvergencijos 2011 metų programa

Rodiklio pavadinimas	ESS'95 kodas	BVP procentas				
		2011 metais	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais
1. BVP didėjimas:						
ankstesnė projekcija		5,8	4,7	3,7	3,4	N.A.
naujausia projekcija		5,9	2,5	3,7	3,4	4,3
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)		0,1	-2,2	0	0	N.A.
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-):	PDP B.9					
ankstesnė projekcija		-5,3	-2,8	-1,8	-0,8	N.A.
naujausia projekcija		-5,5	-3	-2	-1	0
pablogėjimas (-) / pagerėjimas (+)		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	N.A.
3. Valdžios sektoriaus skola:						
ankstesnė projekcija		38,1	37,9	37,1	35,4	N.A.
naujausia projekcija		38,5	40,2	38,6	36,7	34,9
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)		0,4	2,3	1,5	1,3	N.A.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Dėl mažesnio BVP augimo, numatyto centriniam ūkio raidos scenarijuje, BVP dalį, kurią sudaro valdžios sektoriaus skola, 2012 metais numatoma padidinti 2,2 procento, palyginti su ankstesne projekcija.

V SKYRIUS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ KOKYBĖ

39. Siekiant viešajame sektoriuje įdiegti ir rezultatus orientuoto ir įrodymais pagrįsto valdymo elementus, pagal sėkmingą tarptautinę praktiką įgyvendintas projektas „Valdymo, orientuoto į rezultatus, tobulinimas“ – sukurti ir įdiegti vieni iš svarbiausių ir rezultatus orientuoto ir įrodymais pagrįsto valdymo įrankių: veiklos rezultatų stebėsenos sistema, programų vertinimo ir funkcijų peržiūros priemonės, poveikio vertinimo sistema. Šios iniciatyvos skirtos Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir jai atskaitingų institucijų veiklos kokybei gerinti ir atskaitomybei už rezultatus didinti. Sukurti nauji veiklos valdymo ir stebėsenos informacinių technologijų sprendiniai, parengti metodiniai dokumentai.

Finansų ministerijoje įdiegta Stebėsenos informacinė sistema, kurios tikslas – padėti užtikrinti reguliarią Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingų institucijų veiklos rezultatų stebėseną, sudaryti sąlygas automatinio būdu pateikti veiklos rezultatų duomenis, analizuoti juos įvairiais pjūviais ir bet kuriuo metu per vieną prieigos tašką matyti institucijų veiklos rezultatus. Nuo 2012 metų kas ketvirtį Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingos

institucijos teiks į sistemą informaciją apie vykdomą veiklą, taigi Ministro Pirmininko tarnybos ir kitų institucijų analitikai operatyviai gaus jų veiklos rezultatus, apie juos informuos savo vadovus ir Lietuvos Respublikos Vyriausybę.

Naujos programų vertinimo ir funkcijų peržiūros sistemos leis priimti racionalius (įrodymais ir analize pagrįstus) valdymo sprendimus – reaguoti į aplinkos pokyčius: mažėjančius finansinius ir žmogiškuosius išteklius, naujų informacinių technologijų sprendinių diegimą ir naujus valdžios institucijų tikslus ir uždavinius.

Pagal parengtą naują biudžeto programų vertinimo metodiką nuo 2012 metų atliekami nuoseklūs vertinimai skatins nuolat tobulinti programas, o tai didins institucijų veiklos efektyvumą ir rezultatyvumą, atsakomybę ir atskaitomybę. Sukurta nauja programų vertinimo sistema skatins domėtis ne tik „absoliučiais“ rezultatais, bet nuolat vertinti, kaip kinta visuomenės poreikiai, ir galvoti, kaip gerinti veiklą. Taigi sprendimų priėmėjams valstybės tarnautojai galės pateikti patikimą ir įrodymais pagrįstą informaciją.

Siekiant tobulinti viešosios politikos formavimą, sprendimų priėmimą, suteikti sprendimus priimančioms valstybės institucijoms ir įstaigoms informaciją apie galimas sprendimų alternatyvas ir jų įgyvendinimo pasekmes, sudaryti sąlygas pasirinkti tinkamiausią problemos sprendimo būdą, parengta sprendimų projektų poveikio vertinimo metodika, kurioje, be kitų aspektų, svarbią vietą užima poveikio valstybės finansams vertinimas. Be to, numatoma, kad atliekant prioritetinių sprendimų projektų poveikio vertinimą turės būti atliekama ir sąnaudų ir naudos arba sąnaudų ir efektyvumo analizė, kuri leis nustatyti optimalias sprendimų įgyvendinimo sąnaudas.

Pagal funkcijų peržiūros metodiką atlikus Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingų institucijų funkcijų peržiūrą, mažiau funkcijų bus dubliuojama tarp institucijų ar jų viduje, jos bus racionaliau paskirstytos, sutaupyta valdymo išlaidų, jos tinkamiau paskirstytos, padidės institucijų veiklos efektyvumas ir rezultatyvumas.

Rengiant Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą ir toliau buvo siekiama optimizuoti asignavimų valdytojų ir rengiamų programų skaičių. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintame 2012 metų valstybės biudžete dar 11 asignavimų valdytojų mažiau nei 2011 metų valstybės biudžete.

Užtikrinant valstybės biudžeto sudarymo viešumą ir skaidrumą, su 2012 metų valstybės biudžetu susijusi informacija skelbiama Finansų ministerijos interneto svetainėje.

40. 2011 m. gruodžio 1 d. priimtas ir nuo 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujos redakcijos Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2011, Nr. 155-7353), kurio tikslas – skatinti darbingo amžiaus asmenis įsilieti į darbo rinką, mažinti skurdo spąstų riziką ir piktnaudžiavimo parama galimybių, užtikrinti piniginę socialinę paramą tiems asmenims, kuriems jos labiausiai reikia.

Įstatymas sudaro teisinį pagrindą piniginę socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams teikti pagal du modelius – atliekant dvejopas funkcijas: valstybinę (valstybės

perduotą savivaldybėms) funkciją ir savarankiškąją savivaldybių funkciją, penkiose (Akmenės, Panevėžio, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės rajonų) bandomosiose savivaldybėse. Siekiant stiprinti savivaldybių galias ir įtraukti bendruomenes į pinigines socialinės paramos teikimo procesą, daugiau teisių ir atsakomybės skiriant pinigine socialinę paramą suteikta pačioms savivaldybėms. Penkios bandomosios savivaldybės 2012–2014 metais pinigine socialinę paramą teiks atlikdamos savarankiškąją savivaldybių funkciją, kurią finansuos savivaldybių biudžetų lėšomis. Įstatymas leidžia bandomosioms savivaldybėms, pasitelkus į pagalbą bendruomenes, nevyriausybinės organizacijas, seniūnaičius ir kitus suinteresuotus asmenis, pinigine socialinę paramą teikti efektyviau: taikliau ir teisingiau skirti ją tiems, kuriems iš tiesų jos reikia, taikyti efektyvias priemones, užkertančias kelią galimiems piktnaudžiavimams, skatinančias išsaugoti norą dirbti, racionaliau naudoti tam skiriamas lėšas. Vadovaujantis bandomųjų savivaldybių patirtimi, bus nustatytas vienodas paramos teikimo visose savivaldybėse modelis.

Įstatyme nustatytos lankstesnės sąlygos gauti pinigine socialinę paramą tiems, kuriems tikrai jos reikia: nepasiturintiems gyventojams nebereikia būti pusę metų registruotiems darbo biržoje, kad turėtų teisę gauti paramą. Be to, nustatyta teisė į būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidų kompensacijas ir būstą nuomojantiems asmenims.

Siekiant pinigine socialinę paramą padaryti efektyvesnę ir veiksmingesnę, diferencijuoti socialinės pašalpos dydžiai: socialinės pašalpos dydis pirmajam šeimos nariui – 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio ir šeimos pajamų, antrajam šeimos nariui – 80 procentų, trečiajam ir paskesniesiems šeimos nariams – 70 procentų šio skirtumo. Atitinkamai tikslinami kompensuojami naudingojo būsto ploto, karšto ir geriamojo vandens normatyvai.

Vienas iš svarbiausių pinigines socialinės paramos sistemos pertvarkos tikslų – didinti socialinės pašalpos gavėjų motyvaciją dirbti. Taigi įstatyme numatyta socialinės pašalpos gavėjus skatinti įsidarbinti – įsidarbinusiam ilgalaikiam bedarbiui dar 6 mėnesius mokama papildoma socialinė pašalpa.

Siekiant mažinti galimybių piktnaudžiauti pinigine socialine parama, įstatyme numatyta proporcingai socialinę pašalpą mažinti tais atvejais, kai bent vienas iš šeimos narių yra darbingo amžiaus darbingas, bet nedirbantis asmuo (išskyrus tuos atvejus, kai nedirbama dėl objektyvių priežasčių). Glaudžiau bendradarbiaujama su nelegalaus darbo kontrolę ir prevenciją vykdančiomis institucijomis – gavus informaciją iš šių institucijų (pavyzdžiui, Valstybinės darbo inspekcijos, Valstybinės mokesčių inspekcijos), pinigines socialinės paramos teikimas ribojamas.

41. Dėl fiskalinės konsolidacijos Lietuvos valstybės valdymo išlaidos (dalis BVP, procentais), palyginti su kitų ES valstybių narių atitinkamu rodikliu, nedidelės. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2010 metais valdžios sektoriaus išlaidos sumažėjo iki 40,9 procento BVP (2009 metais – 43,6 procento BVP). Laikantis Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymo nuostatų dėl išlaidų ribojimo, iki 2015 metų valdžios sektoriaus išlaidos toliau mažėtų iki daugiamečio lygio, artimo 30,1 procento BVP.

13 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, suskirstytos pagal funkcijas

Rodiklio pavadinimas	Funkcijų klasifikacijos kodas	BVP procentas	
		2010 metais	2015 metais
1. Bendros valstybės paslaugos	01	4,6	
2. Gynyba	02	1,2	
3. Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	03	1,9	
4. Ekonomika	04	4,5	
5. Aplinkos apsauga	05	1,4	
6. Būstas ir komunalinis ūkis	06	0,3	
7. Sveikatos apsauga	07	5,5	
8. Poilsis, kultūra ir religija	08	1	
9. Švietimas	09	6,1	
10. Socialinė apsauga	10	14,5	
11. Išlaidos, iš viso		40,9	30,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

I SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS IŠLAIDOS

42. Valstybės biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti patvirtintuose strateginiuose dokumentuose, kurie tarpusavyje susiję ir sudaro sistemą. Pagrindiniai nacionalinio biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje. Lietuvos Respublikos Vyriausybė kiekvienais metais, prieš sudarydama valstybės biudžetą, parengia ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės atitinkamų metų veiklos prioritetų projektą. Vadovaujantis šiais prioritetais paskirstomos lėšos atitinkamiems ministrams pavestoms valdymo sritims jų institucijų programoms vykdyti.

Siekiant stabilizuoti viešuosius finansus ir optimizuoti valstybės biudžeto išlaidas, numatoma nedidinti lėšų kitoms išlaidoms, išskyrus tas išlaidas, kurių neįmanoma išvengti: didėjančios skolos tvarkymo išlaidos; įmokos į ES biudžetą; lėšos, reikalingos ES finansuojamiems projektams bendrai finansuoti. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatyta – atitinkamų metų viršplaninės pajamos naudojamos valstybės biudžeto deficitui mažinti, o sutaupytais asignavimais išlaidoms pirmiausia mažinamas kreditinis įsiskolinimas. Šių nuostatų griežtai laikomasi, jos išliks ir ateinančių metų valstybės biudžete.

II SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS PAJAMOS

Mokesčių sistemos pakeitimai 2011 metais

43. Tiesioginių mokesčių srityje:

43.1. Priimtas sprendimas nuo 2013 metų atsisakyti žemės mokesčio skaičiavimo nuo nominalios žemės vertės ir pereiti prie žemės apmokestinimo nuo vidutinės žemės rinkos vertės.

43.2. Nuo 2012 m. sausio 1 d. išplėsta nekilnojamojo turto mokesčio bazė.

44. Netiesioginių mokesčių srityje:

44.1. Priimtas sprendimas nuo 2012 m. sausio 1 d. nuo 100 iki 155 tūkst. litų padidinti registravimosi pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) mokėtojų ribą.

44.2. Pratęstas lengvatinių PVM tarifų taikymas šilumos energijai, karštam vandeniui, kompensuojamiesiems vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms.

44.3. Sudaryta galimybė nuo 2012 m. sausio 1 d. tikslinti pardavimo PVM dėl susidariusių beviltiškų skolų.

44.4. Nuo 2011 m. sausio 1 d. padidinti akcizų tarifai gazolinams, cigarams, cigarilėms ir rūkomajam tabakui, be to, priimtas sprendimas akcizų tarifus cigarams, cigarilėms ir rūkomajam tabakui dar kartą padidinti nuo 2012 m. kovo 1 dienos.

45. Mokesčių administravimo srityje:

45.1. Parengtas ir Lietuvos Respublikos Seimui pateiktas Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo pataisų projektas, siekiant sudaryti sąlygas sumažinti pajamų slėpimo, įsigyto turto pagrindimo fiktyviais pajamų gavimo šaltiniais ir mokesčių nemokėjimo riziką, numatyti mokesčių administratoriaus teisę rizikingiems mokesčių mokėtojams duoti nurodymą vykdyti atsiskaitymus tik negrynaisiais pinigais ir prievolę gyventojams informuoti apie reikšmingus atsiskaitymus grynaisiais pinigais. Be to, siekiama optimizuoti mokestinės nepriemokos atidėjimo (išdėstymo) procedūras, numatomos priemonės, užtikrinančios mokesčių nedeklaravimo prevenciją ir skatinančios laiku vykdyti mokestines prievoles, taip pat mažinti mokesčių mokėtojų administracinę naštą – numatyti galimybę atleisti mokesčių mokėtojus nuo palūkanų už mokestinę paskolą mokėjimo ir tam tikrų teisės aktų reikalavimų vykdymo.

45.2. 2011 m. birželio 20 d. priimtas Lietuvos Respublikos savitarpio pagalbos išieškant mokesčius įstatymas (Žin., 2011, Nr. 81-3958), tobulinantis savitarpio pagalbos sistemą, užtikrinančią greitą, veiksmingą ir vienodą pagalbos vykdant reikalavimus taikymą tarp ES valstybių narių. Įstatymas numato ir galimybę Lietuvos kompetentingoms institucijoms teikti kitoms ES valstybėms narėms prašymus išieškoti Lietuvai priklausančius mokesčius. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos savitarpio pagalbos išieškant mokesčius įstatymą, priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. 1386 „Dėl Lietuvos Respublikos savitarpio pagalbos išieškant mokesčius įstatymo nuostatų įgyvendinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimo Nr. 194 „Dėl Lietuvos Respublikos pagalbos Europos Sąjungos valstybių narių institucijoms išieškant reikalaujamas skolas, susijusias su rinkliavomis, muitais, mokesčiais ir kitomis pinigų sumomis, teikimo ir naudojimosi kitų Europos Sąjungos valstybių narių institucijų teikiama pagalba išieškant minėtas pinigų sumas įstatymo 3, 21 ir 22 straipsnių nuostatų įgyvendinimo“ pripažinimo netekusiu galios“ (Žin., 2011, Nr. 148-6943), kuriame nustatyta

Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija teikiant pagalbą kitoms ES valstybėms narėms dėl mokesčių ir kitų pinigų sumų išieškojimo.

VI SKYRIUS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ TVARUMAS

46. Ilgalaikis viešųjų finansų tvarumas – visų ES valstybių problema, kurią padidino finansų ir skolos krizė. Dėl krizės tvarumo atotrūkis padidėjo daugelyje šalių, tarp jų ir Lietuvoje, taigi užtikrinti ilgalaikį tvarumą – nemenkas iššūkis. Siekiant ilgalaikio viešųjų finansų tvarumo, ypač svarbu mažinti valdžios sektoriaus deficitą ir skolą, didinti užimtumą ir įgyvendinti socialinės apsaugos sistemos reformą.

I SKIRSNIS. SOCIALINĖS APSAUGOS SISTEMOS REFORMA

47. Esama Lietuvos socialinės apsaugos sistema kenčia tiek dėl trumpalaikių ekonomikos krizės padarinių (įmokos neatitinka išmokų, didėja nedarbas, anksčiau priimti netinkami išsipareigojimai), tiek ir dėl ilgalaikių struktūrinių problemų (netolygi mokestinė bazė, sensta visuomenė), todėl Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. birželio 15 d. iš esmės pritarė Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos koncepcijos projektui. Pertvarkos tikslas – sukurti finansiškai tvarią socialinio draudimo sistemą, išmokas labiau susieti su ekonominėmis šalies galimybėmis, veiksmingiau ir skaidriau administruoti sistemą.

48. Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos koncepcijos projekte nurodytas pensijų sistemos problemas numatoma spręsti nuosekliai įgyvendinant šias priemones:

48.1. nuo 2012 metų pradėti ilginti pensinį amžių – kasmet pridėti po 4 mėnesius prie moterų ir 2 mėnesius – prie vyrų pensinio amžiaus, kol 2026 metais abiejų lyčių pensinis amžius pasieks 65 metus;

48.2. pakeisti socialinio draudimo pensijų apskaičiavimo tvarką – palaipsniui pereiti prie naujos bazinės pensijos arba nacionalinės pensijos, finansuojamų iš bendrųjų mokesčių;

48.3. nustatyti pensijų dydžio nustatymo ir indeksavimo tvarką;

48.4. pensijų draudimo įmokas skaičiuoti ir nuo darbo užmokestį keičiančių pajamų;

48.5. skatinti asmenis dalyvauti II ir III pensijų kaupimo pakopose.

Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. gegužės 24 d. nutarimu Nr. XI-1410 (Žin., 2011, Nr. 66-3103) patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairės (toliau – Gairės), nustatančios valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos ilgojo laikotarpio tikslą – sukurti tvaresnę, saugesnę, skaidresnę, adekvačias išmokas garantuojančią sistemą, o kartu pertvarkyti esamą valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos modelį ir užtikrinti tinkamą atlygį už visą gyvenimą dirbtą darbą. Gairėms įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 684 (Žin., 2011, Nr. 73-3509) patvirtintas Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos

gairių įgyvendinimo priemonių planas, kurio viena iš priemonių įgyvendinta Lietuvos Respublikos Seimui 2011 m. birželio 9 d. priėmus Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 21, 25, 33, 56, 57, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą (Žin., 2011, Nr. 77-3723), pagal kurį nuo 2012 metų pradėtas palaipsniui ilginti senatvės pensijos amžius vyrams ir moterims (kaip numatyta Programos 48.1 punkte).

Atsižvelgdama į Gairėse nustatytą II pakopos privačių pensijų kaupimo sistemos efektyvumo didinimo principą ir siekdama nustatyti optimalias valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo dalis pensijų socialiniam draudimui ir pensijų kaupimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybė parengė Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo 2, 3, 4 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, kurį 2012 m. kovo 9 d. pateikė svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui. Pagal šį įstatymą nuo 2014 m. sausio 1 d. pensijų įmokos dydis būtų 2 procentai dalyvio pajamų, į pensijų fondą pervedama papildoma 1 procento dalyvių pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, dydžio pensijų įmoka, mokama dalyvio lėšomis, ir papildoma 1 procento Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio dydžio pensijų įmoka iš valstybės biudžeto lėšų. Nuo 2016 m. sausio 1 d. papildomos asmens lėšomis mokamos įmokos dydis būtų 2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 procentai Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio. Nuo 2020 m. sausio 1 d. pensijų įmokos dydis būtų 3,5 procento dalyvio pajamų, papildomos asmens lėšomis mokamos įmokos dydis – 2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 procentai Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio. Pereinamuoju laikotarpiu, iki 2013 m. rugsėjo 1 d., pensijų kaupimo sistemos dalyviai gali apsispręsti vienašališkai sustabdyti dalyvavimą kaupiant pensijas arba likti kaupti buvusiomis sąlygomis. Asmenims, kurie pensijų kaupimo sutartis sudarys 2013 metais, galios tik naujos įstatyme numatytos pensijų kaupimo sąlygos. Jeigu siūlomos priemonės būtų priimtose, tai turėtų įtakos numatomos 2060 metų valdžios sektoriaus skolos mažinimui ir skatintų privačius asmenis pačius papildomai kaupti lėšas senatvės pensijai.

Šiuo metu rengiami socialinio draudimo pensijų apskaičiavimo tvarkos ir indeksavimo mechanizmo principų įgyvendinimo pasiūlymai – įstatymų pakeitimai, kuriuos išipareigota pateikti iki 2013 m. rugsėjo 1 dienos.

II SKIRSNIS. SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOS REFORMA

49. Sveikatos priežiūros tikslas – visapusiška kiekvieno Lietuvos piliečio fizinė ir dvasinė gerovė, kurios siekiama užtikrinant prieinamą, geros kokybės ir veiksmingą sveikatos

priežiūrą, sudarant visiems šalies gyventojams vienodas galimybes gauti jiems reikalingą medicinos pagalbą, teisę pasirinkti gydytoją ir sveikatos priežiūros įstaigą. Sveikatos apsaugos sistemai didelę įtaką turi šalies ekonominiai, socialiniai pokyčiai, demografinė būklė. Lietuvoje gyventojų mažėja, populiacija sensta. Senstant populiacijai, mažėja dirbančių žmonių, vis daugiau reikia sveikatos priežiūros ir socialinės globos paslaugų, taigi didėja ir sveikatos priežiūros išlaidos. Siekiant teikti saugias, geros kokybės ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas gyventojams, efektyviai naudoti sveikatos priežiūrai skirtas lėšas, įgyvendinama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1654 (Žin., 2009, Nr. 150-6713) patvirtinta Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo trečiojo etapo programa.

50. Siekiant suformuoti efektyvesnę sveikatos priežiūros įstaigų tinklą, 2010–2011 metais sumažinta 19 sveikatos priežiūros įstaigų (juridinių asmenų) – jos sujungtos į stambesnius juridinius vienetus pagal Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo trečiojo etapo programoje nurodytus kriterijus (iš 81 asmens sveikatos priežiūros įstaigos liko 62 tokios įstaigos). Taip siekta sumažinti sveikatos priežiūros įstaigų administravimo, ūkinės išlaidas, atsisakyti neracionalių projektų finansavimo ir efektyviau naudoti investicijų lėšas.

51. Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo trečiojo etapo programoje numatytas sveikatos priežiūros įstaigų tinklo optimizavimo procesas neatsiejamas nuo sveikatos priežiūros paslaugų struktūros pokyčių. Siekiama optimizuoti sveikatos priežiūros įstaigų veiklą taip, kad jose būtų teikiamos tik nustatytų ligų gydymo profilių paslaugos. Vadovaujantis Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo trečiojo etapo programoje nustatytais kriterijais, pagal teikiamų paslaugų struktūrą sveikatos priežiūros įstaigos suskirstytos į tris lygmenis – rajono, regiono ir respublikos (RRR). Siekiant suformuoti racionalesnę sveikatos priežiūros įstaigų teikiamų paslaugų struktūrą, kuri užtikrintų saugias geros kokybės paslaugas, parengti įvairūs teisės aktai, leidžiantys restruktūrizuojamoms ligoninėms organizuoti paslaugų teikimą taip, kad jos pagal galimybes būtų teikiamos ne stacionare, o pacientui priimtinesniu ir ekonomiškai efektyvesniu būdu – dienos stacionare, dienos chirurgijos centre ir kitais būdais. 2011 metais nestacionarinių paslaugų (II, III lygių konsultacijos, profilaktikos, žmogaus genetikos, papildomai apmokamos, priėmimo ir skubios pagalbos, dienos stacionaro, dienos chirurgijos, stebėjimo paslaugos) faktiškai suteikta 8,2 procento daugiau, o stacionarinių paslaugų 2,6 procento mažiau nei 2009 metais. 2011 metais daugiau nei 2009 metais suteikta ekonomiškai efektyvių teikimo formų paslaugų: dienos stacionaro (25 procentais), dienos chirurgijos (21,6 procento), priėmimo ir skubios pagalbos (6,4 procento), stebėjimo (56,5 procento).

52. Kad pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios įstaigos tinkamai naudotų skiriamas Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšas, o pirminės sveikatos priežiūros įstaigos teiktų daugiau geros kokybės paslaugų, 2010 metais nustatyti 8 pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų veiklos efektyvumo vertinimo rodikliai. Siekiant motyvuoti šeimos gydytojus ir specialistus, teikiančius pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, nustatyti 2 gerų darbo rezultatų

rodikliai. Vykdamas Pirminės sveikatos priežiūros plėtros koncepcijos įgyvendinimo 2009–2011 metais priemonių planą, persvarstyti teisės aktai, nustatantys pirminės sveikatos priežiūros įstaigose dirbančių slaugytojų kompetenciją ir funkcijas. Tobulinant apmokėjimo už pirminę asmens sveikatos priežiūrą sistemą, 2011 metais įvestos 2 skatinamosios paslaugos (nėščiosios šlapimo pasėlio tyrimas besimptomei bakterijai nustatyti ir antibiotikogramos atlikimas). Pradėta mokėti už gerų darbo rezultatų rodiklį – „sergančiųjų arterine hipertenzija hospitalizacija“. Finansiškai skatinama už prisirašymą prie šeimos gydytojo – kiekvieno šeimos gydytojo, o ne gydytojų komandos aptarnaujamo gyventojų paslaugų metinė bazinė kaina didinama 2 balais. Nustatyti pirminės odontologinės pagalbos vaikams gerų darbo rezultatų rodikliai. Plėtojant šeimos gydytojų ir pirminės sveikatos priežiūros įstaigose dirbančių slaugytojų ir akušerių kompetencijas ir funkcijas, psichikos sveikatos slaugytojoms suteikta teisė teikti slaugos namuose paslaugas.

53. Siekiant įdiegti šalies mastu stacionariųjų paslaugų apmokėjimą, taikant giminingų diagnozių grupių metodą, ir įgyvendinant 2010–2011 metų asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo pagal giminingų diagnozių grupių sistemos diegimo priemonių planą, atlikti svarbūs aktyvaus gydymo stacionariųjų paslaugų grupavimo pagal giminingų diagnozių grupių sistemą bandomosiose įstaigose parengiamieji darbai. Nuo 2012 m. sausio 1 d. šalies mastu įdiegtas aktyviojo gydymo stacionariųjų (taip pat ir dienos chirurgijos) paslaugų apmokėjimas pagal giminingų diagnozių grupių metodą, kartu taikomos priemonės, užtikrinančios sklandų perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos.

54. Siekiant mažinti vaistų kainas, gerinti jų prieinamumą gyventojams ir įgyvendinant sveikatos apsaugos ministro 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-572 (Žin., 2009, Nr. 87-3715) patvirtintą Vaistų prieinamumo gerinimo ir jų kainų mažinimo priemonių planą, pacientų priemokos už kompensuojamuosius vaistus nuo 2010 metų, palyginti su 2009 metais, sumažėjo nuo 213,9 mln. litų iki 165,4 mln. litų, tai yra pacientai sutaupė 48,5 mln. litų. 2011 metais, palyginti su 2010 metais, pacientų priemokos sumažėjo nuo 165,4 mln. litų iki 151,7 mln. litų, arba pacientai per metus sutaupė 13,7 mln. litų. Faktinė vidutinė priemoka už kompensuojamąjį receptą sumažėjo nuo 18,8 lito (2009 metais) iki 14,2 lito (2010 metais). 2011 metais, palyginti su 2010 metais, paciento priemoka už vieną kompensuojamąjį receptą sumažėjo dar 1,2 lito, tai yra iki 13 litų. Įgyvendinus tam tikras kainų mažinimo priemones, sutaupyta nemažai valstybės biudžeto lėšų – Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto išlaidos vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms kompensuoti 2010 metais, palyginti su 2009 metais, sumažėjo nuo 696,2 mln. litų iki 653,3 mln. litų, arba 43,9 mln. litų per metus. 2011 metais Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetas vaistams kompensuoti išleido 621,2 mln. litų, arba 32 mln. litų mažiau nei 2010 metais. Sutaupytais lėšomis kompensuota už naujus, modernius vaistinius preparatus. Iš viso 2011 metais pradėta kompensuoti 16 naujų vaistinių preparatų.

55. Plėtojant e. sveikatos sistemą, įgyvendinama E. sveikatos sistemos 2009–2015 metų plėtros programa, patvirtinta sveikatos apsaugos ministro 2010 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-151 (Žin., 2010, Nr. 23-1079), skirta e. sveikatos paslaugoms gyventojams ir pacientams, specialistams ir įstaigoms sukurti ir plėtoti. Šios programos įgyvendinimo priemonių plane,

patvirtintame sveikatos apsaugos ministro 2010 m. birželio 29 d. įsakymu Nr. V-570 (Žin., 2010, Nr. 74-3763), numatoma plėtoti elektronines paslaugas – sudaryti sąlygas sveikatos sistemos dalyviams bendradarbiauti ir keistis informacija. 2011 metais priėmus Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo pataisą, įvesta elektroninės sveikatos sistemos sąvoka, apibrėžtas Lietuvos e. sveikatos sistemos valdymas, įtvirtintas valstybės elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos steigimas.

III SKIRSNIS. ŠVIETIMO IR MOKSLO SISTEMOS REFORMA

56. Lietuvos Respublikos Seimas 2011 m. kovo 17 d. priėmė Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymą (Žin., 2011, Nr. 38-1804), įteisinantį progimnazijos ir gimnazijos mokyklų tipus, privalomą pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimą. Nustatyta, kad nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklose, kuriose mokomasi tautinės mažumos kalbos arba tautinės mažumos kalba, valstybinės lietuvių kalbos dalykas yra sudedamoji ugdymo programos dalis ir jam mokytis skiriama ne mažiau laiko kaip gimtajai kalbai mokytis.

57. Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. V-350 (Žin., 2011, Nr. 30-1421) patvirtinta Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011–2013 metų programa. Siekiant sudaryti lygias galimybes kaimo vietovėse gyvenantiems vaikams dalyvauti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programose, o tėvams derinti šeimos ir profesinių pareigų galimybes, steigiami ir plėtojami universalūs daugiafunkciai centrai kaimo gyvenamosiose vietovėse (2011 metais įsteigta 14 tokių centrų).

58. Bendrojo ugdymo mokyklų tinklas pertvarkomas nuo 1998 metų. 2012 metais pradedamas trečiasis mokyklų tinklo kūrimo etapas. Bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kūrimą lėmė ir lemia ne tik įgyvendinama bendrojo ugdymo reforma (perėjimas nuo 9 metų pagrindinės mokyklos prie dešimtmetės, gimnazijos tipo mokyklų, skirtų visiems vidurinio išsilavinimo siekiantiems mokiniams, tinklo formavimas, progimnazijų steigimas), bet ir mokinių skaičiaus mažėjimas. Per pastaruosius penkerius metus savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklose mokinių sumažėjo 122 tūkstančiais. Įgyvendindamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimą Nr. 769 „Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 79-3869), savivaldybės ir Švietimo ir mokslo ministerija 2012 metų I ketvirtį turėjo patvirtinti bendrojo ugdymo mokyklų tinklo pertvarkos 2012–2015 metų bendruosius planus, o Švietimo ir mokslo ministerija dar ir profesinio mokymo įstaigų tinklo pertvarkos 2012–2015 metų bendruosius planus. Šiuos planus jau yra pasitvirtinusios 52 savivaldybės ir Švietimo ir mokslo ministerija. Įgyvendinant bendruosius planus, priimami sprendimai dėl konkrečių mokyklų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo, pertvarkymo ar jų struktūrinės pertvarkos.

59. Siekiant sklandžios tautinių mažumų integracijos, nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. visiems tautinių mažumų ir mišrių mokyklų mokiniams, kurie mokosi pagal bendrojo ugdymo programas, mokinio krepšelio lėšos padidintos 5 procentais dėl papildomų lietuvių kalbos

pamokų. Iš viso šiems mokiniams papildomai skiriama 20 procentų mokinio krepšelio lėšų (iki tol – 15 procentų). Kiekvienai tautinių mažumų mokyklai papildomai skirta lėšų lietuvių kalbos mokymo priemonėms įsigyti ir kitoms mokymo priemonėms mokyti lietuvių kalba. Skirta lėšų ir kvalifikacijos tobulinimo programoms, skirtoms mokytojams, dirbantiems mokyklose tautinių mažumų kalba, parengti, įgyvendinti ir organizuoti.

60. Siekiant didinti ugdymo prieinamumą ir ugdymosi formų įvairovę mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, švietimo ir mokslo ministro 2009 m. rugsėjo 3 d. įsakymu Nr. ISAK-1796 (Žin., 2009, Nr. 110-4699) patvirtinta Specialiojo ugdymo plėtros programa. Mokinio, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, mokinio krepšelis nuo 2011 metų (taip pat ir 2012 metams) 35 procentais didesnis už tokių poreikių neturinčiojo mokinio krepšelį.

61. 2011 metais pradėtas vykdyti pasirenkamojo (formalųjį švietimą papildančio ir neformaliojo ugdymo) finansavimo modelio, pagrįsto principu „pinigai paskui vaiką“, diegimo bandomasis projektas 4 savivaldybėse: Panevėžio miesto, Panevėžio rajono, Anykščių rajono ir Klaipėdos rajono. Išnagrinėjus bandomojo projekto rezultatus, bus sprendžiamas klausimas dėl tolesnio šio modelio diegimo.

62. Optimizuojant ir modernizuojant profesinio mokymo įstaigų infrastruktūrą, nuo 2011 m. liepos 1 d. sujungtos šešios profesinio mokymo įstaigos. 2011 metais atlikti dvylikos profesinio mokymo įstaigų pertvarkymo į viešąsias įstaigas parengiamieji darbai. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 15 d. nutarime Nr. 185 „Dėl valstybės turto investavimo“ (Žin., 2012, Nr. 23-1067) numatyta 7 profesines mokymo įstaigas pertvarkyti į viešąsias įstaigas. Šiuo metu kuriami 42 sektoriniai praktinio mokymo centrai aprūpinami naujausiomis technologijomis ir įranga, kad besimokantieji įgytų darbo rinkos poreikius atitinkančių praktinių gebėjimų. Šių centrų paslaugomis naudosis visų profesinio mokymo įstaigų mokiniai, aukštųjų mokyklų studentai, sektoriaus įmonių darbuotojai, profesijos mokytojai ir kiti.

63. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (Žin., 2009, Nr. 54-2140) nuostatas, visos 26 valstybinės aukštosios mokyklos pertvarkytos į viešąsias įstaigas (paskutinė į viešąją įstaigą pertvarkyta 2012 m. sausio 3 d.).

2011 metais pirmą kartą įvykdyta studentų rotacija ir išmokėtos kompensacijos geriausiems valstybės nefinansuojamose studijų vietose besimokantiems studentams. Už studijas sumokėti pinigai grąžinti 2009 metais įstojusiems ir dvejus metus studijavusiems arba pusę studijų programos baigusiems studentams. Iš viso kompensacijas gavo 1 767 studentai, iš jų 883 studijuojantys universitetuose, 884 – kolegijose, tam skirta daugiau nei 11,6 mln. litų.

Patvirtinus Valstybės tikslinio finansavimo studijų programoms įgyvendinti skyrimo tvarką, sudarytos sąlygos nuo 2012 metų taikyti tikslinį studijų programų finansavimą. Šiam tikslui iš valstybės biudžeto numatoma skirti 1,1 mln. litų. Valstybei būtinos, bet tarp stojančiųjų nepopuliarios specialybės galės gauti tikslines studijų vietas. Į tokią vietą priimtas studentas turės trejus metus dirbti pagal įgytą specialybę, o darbdavys, jeigu jis privataus sektoriaus atstovas, – prisidėti prie būsimojo darbuotojo studijų finansavimo. Tikslinio studijų

finansavimo konkursui aukštosios mokyklos iš viso pateikė paraiškas suteikti beveik 2,4 tūkst. studijų vietų.

64. Tobulinama finansinės paramos studentams ir studijų paskolų sistema. Sėkmingai vykdomas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 480 „Dėl Valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir gražinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 64-2569). Per 2011 metus studentai su kredito įstaigomis pasirašė 2 839 sutartis dėl valstybės remiamos paskolos gyvenimo išlaidoms, 4 137 sutartis dėl valstybės remiamos paskolos studijų kainai sumokėti, 23 sutartis dėl valstybės remiamos paskolos dalinėms pagal tarptautines (tarpžinybines) sutartis išlaidoms ir 170 sutarčių dėl valstybės paskolos studijų įmokai (520 litų) sumokėti.

Siekiant užtikrinti finansinės paramos skyrimą labiausiai nepasiturintiems studentams, daug dėmesio skiriama socialinių stipendijų mokėjimui. Pastaraisiais metais prašančiųjų šios paramos sparčiai gausėja, tam reikia vis daugiau lėšų. 2012 metų pavasario semestrą socialines stipendijas gaus daugiau nei 8,6 tūkst. studentų, jiems bus išmokėta daugiau nei 21,5 mln. litų. Nuo 2010 metų į socialines stipendijas gali pretenduoti visų Lietuvos aukštųjų mokyklų – valstybinių ir nevalstybinių – studentai, gaunantys valstybės finansavimą ir už studijas mokantys savo lėšomis. Socialinės stipendijos dydis – 390 litų per mėnesį.

65. Pertvarkytas mokslo institutų tinklas – 16 mokslo institutų prijungta prie universitetų, 13 mokslo institutų sujungta į 5 mokslo centrus (mokslinių tyrimų institutai), dar 6 institutams suteiktas mokslinių tyrimų instituto statusas.

66. Toliau finansuojami bendri mokslinių tyrimų ir verslo projektai biotechnologijos, informacinių technologijų, nanotechnologijų, lazerių ir mechatronikos srityse. Įgyvendinant projektus, sukurtos naujos technologijos, nauji gaminiai pateikti komercinti, pateiktos patentinės paraiškos. Šiems projektams įgyvendinti 2011 metais skirta 3,6 mln. litų.

Siekiant skatinti mokslinius tyrimus, skirtus ateityje Lietuvos gerovę ir konkurencingumą lemsiančioms prioritetinėms ūkio sritims, numatytioms Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategijoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. 163 (Žin., 2010, Nr. 23-1075), taip pat aukšto tarptautinio lygio aukštųjų ir (arba) vidutiniškai aukštųjų technologijų srities mokslinius tyrimus, parengtas bendrų mokslo ir verslo projektų, skirtų jungtinių tyrimų programų tematikos mokslinių tyrimų rezultatams komercinti, finansavimo modelis.

Įgyvendinama 12 nacionalinių kompleksinių programų, apimančių aukščiausios kompetencijos specialistų rengimą, mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, mokslui imlaus verslo plėtrą prioritetiniuose šalies ūkio sektoriuose.

67. Vykdomos integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) programos, skirtos tarptautinio lygio mokslo, studijų ir žinių ekonomikos branduoliams sukurti Lietuvoje, žinių visuomenės kūrimui spartinti ir ilgalaikiams Lietuvos ūkio konkurencingumo pagrindams stiprinti. Įgyvendinant 14 integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) projektų, kuriama ir atnaujinama mokslo ir studijų infrastruktūra, skirta mokslinių tyrimų ir eksperimentinės

plėtros veikloms ir studijoms vykdyti pagal slėnių mokslinių tyrimų kryptis. Ji leis plėtoti aukštąsias technologijas ir kitus perspektyviausius mokslo, technologijų ir verslo sektorius.

68. Lietuvos mokslo taryba, norėdama paskatinti septintosios Bendrosios mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir demonstracinės veiklos programos vykdymą Lietuvoje, 65 pareiškėjams, rengusiems šios programos paraiškas pagal 2011 metų darbo programų kvietimus, skyrė 722 tūkst. litų paramą.

Programinis konkursinis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimas per Lietuvos mokslo tarybą 2011 metais sudarė 49,9 mln. litų.

IV SKIRSNIS. VISUOMENĖS SENĖJIMO POVEIKIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAMS

69. Valstybės finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu lemia gyventojų demografinės struktūros pokyčiai. Programoje teikiama valdžios sektoriaus finansų tvarumo kompleksinė biudžetinė projekcija (toliau – projekcija), kuri leidžia nustatyti demografinių pokyčių poveikį pensijų, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų tvarumui ilguoju laikotarpiu ir numatyti veiksmus šių sistemų stabilumui ateityje užtikrinti.

Projekcijos pagrindas – 2010 metais Eurostato atlikta demografinė Lietuvos projekcija iki 2060 metų. Remiantis šia projekcija, nuo 2010 iki 2060 metų gyventojų Lietuvoje sumažės iki 2,7 mln. (nuo 3,3 mln. 2010 metais), arba 19,6 procento. Be to, nuo 2010 iki 2060 metų Lietuvoje gerokai sumažės vaikų: 0–14 metų vaikų – nuo 15 procentų 2010 metais iki 13,7 procento 2060 metais, mokyklinio amžiaus (7–16 metų) vaikų – nuo 10,6 iki 9,8 procento, o 15–19 metų jaunuolių – nuo 8,1 iki 5,1 procento visų gyventojų. Darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų sumažės nuo 68,9 procento iki 55 procentų, o senyvų (65 metų ir vyresnių) gyventojų pagausės beveik du kartus – nuo 16,1 procento iki 31,2 procento visų gyventojų.

70. Pateiktos 14 lentelėje valstybės finansų (pensijų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų) ilgalaikių išlaidų projekcijos iki 2060 metų parengtos remiantis nekintančios po 2016 metų politikos prielaida, Finansų ministerijos vidutinio laikotarpio ekonominėmis ir užimtumo projekcijomis ir 2011 metų rudenį Ekonominės politikos komiteto sutartomis 2016–2060 metų ekonominėmis ir užimtumo prielaidomis. Rengiant projekcijas, remtasi galiojančiais Lietuvos nacionaliniais teisės aktais, reglamentuojančiais socialinės apsaugos sistemą.

14 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metais	2010 metais	2020 metais	2030 metais	2040 metais	2050 metais	2060 metais
1. Visos išlaidos	34,6	40,9	30	30,8	31,9	33,7	36
iš jų su amžiumi susijusios išlaidos:	17,3	21,1	17,4	18,2	19,3	21,1	23,4
pensijoms*:	6,6	8,6	7	7,8	8,9	10	11,3
socialinės apsaugos pensijoms	6,6	8,6	7	7,8	8,9	10	11,3

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metais	2010 metais	2020 metais	2030 metais	2040 metais	2050 metais	2060 metais
senatvės ir išankstinėms pensijoms	4,8	6,2	5	5,8	6,9	8	9,3
kitoms pensijoms (invalidumo, našlių ir našlaičių)	1,8	2,4	2	2	1,9	2,1	2
profesinėms pensijoms (valdžios sektoriaus)	–	–	–	–	–	–	–
sveikatos apsaugai	4,8	4,9	4,2	4,3	4,6	4,9	5,1
ilgalaikiai sveikatos priežiūrai	0,6	1,1	0,9	1	1,2	1,7	2
švietimo išlaidos**	5,2	6,2	4,9	4,9	4,4	4,4	4,9
kitos išlaidos, susijusios su amžiumi***	0,1	0,4	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1
išlaidos palūkanoms	0,7	1,8	1,4	1,5	1,8	2,6	4,1
2. Visos pajamos	33,8	33,7	30	30	30	30	30
iš jų pajamos iš turto	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
iš jų įmokos pensijoms (arba atitinkamos socialinio draudimo įmokos)	6,5	6,9	6,3	6,4	6,4	6,4	6,4
Pensijų rezervinis turto fondas	2,9	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
iš jo konsoliduotas viešojo pensijų fondo turtas****	1,7	4,1	7,7	11,6	14,4	16,4	17,4
Sisteminės pensijų reformos							
Socialinio draudimo įmokos, pervedamos į privačius pensijų fondus	0,9	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Išlaidos pensijoms, mokamoms iš privačių pensijų fondų	0	0	0	0,1	0,3	0,4	0,5
Prielaidos							
Darbo produktyvumo didėjimas	5,7	5,8	1,5	2,2	2,2	1,9	1,5
Realus BVP didėjimas	9,8	1,4	1,5	1,7	1,7	0,7	0,8
Vyrų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	79,9	80,8	81,9	81,4	81,1	80,6	81,4
Moterų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	72,6	76	76,6	78,2	77,8	77,2	78,3
Darbo jėgos (20–64 metų) aktyvumas – iš viso	76,1	78,3	79,2	79,8	79,5	78,9	79,9
Nedarbo lygis	4,3	17,8	16,7	8,6	7,6	7,4	7,3
65 metų ir vyresnių gyventojų iš visų gyventojų (metų pradžioje)	15,6	16,1	17,7	22,3	25,6	27,8	31,2

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Ekonominės politikos komitetas.

*Išlaidos pensijoms apskaičiuotos pagal Europos Komisijos metodiką, pateiktą dokumente „Pensijų projektavimo pratimas: patikslinta struktūra ir nurodymai“ (Bruselis, 2011-06-17).

**Išskyrus išlaidas namų ūkiams ir privačioms institucijoms, taip pat tiesiogines kapitalo išlaidas švietimo įstaigoms.

***Nedarbo išmokos.

****Socialinio draudimo įmokos pensijoms, nuo 2004 metų neskaitant įmokų į privačius pensijų fondus.

*****Pensijų sistemos (II pakopos) finansinis turtas, sukauptas individualiose pensijų kaupimo dalyvių sąskaitose, ir anuitetų finansavimo rezervas.

71. 14 lentelėje pateiktos socialinės apsaugos pensijų – socialinio draudimo ir valstybinių pensijų (įskaitant šalpos išmokas) – sistemų išlaidos ir pajamos iš socialinio

draudimo įmokų (be pensijų kaupimo bendrovių valdomų privačių pensijų fondų lėšų). Valstybinės pensijos (įskaitant šalpos išmokas) finansuojamos tiesiogiai iš valstybės biudžeto. Palyginti su Lietuvos konvergencijos 2011 metų programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 491 (Žin., 2011, Nr. 54-2596), pateikta projekcija, 14 lentelėje pateiktos išlaidos pensijoms 2060 metais yra mažesnės 2,2 procentinio punkto BVP dėl kelių priežasčių:

71.1. nuo 2012 metų pradėtas ilginti pensinis amžius – kasmet pridedama po 4 mėnesius moterims ir 2 mėnesius vyrams, kol 2026 metais abiejų lyčių pensinis amžius pasieks 65 metus;

71.2. socialinio draudimo ir valstybinės pensijos neindeksuojamos iki 2015 metų (nuo 2016 metų socialinio draudimo pensijų išlaidų projekcijose taikomas darbo užmokesčio augimo indeksavimas).

72. Kadangi gausės senyvų gyventojų, mažės mokyklinio amžiaus vaikų ir darbingo amžiaus gyventojų, didės valdžios sektoriaus biudžeto išlaidos (BVP dalis) pensijoms ir ilgalaikiai sveikatos apsaugai, o išlaidos švietimui mažės: 2010–2060 metais išlaidos pensijoms padidės 2,7 procento BVP, išlaidos ilgalaikiai sveikatos apsaugai – 1,1 procento BVP, o išlaidos švietimui sumažės 1,3 procento BVP. Apskritai su visuomenės senėjimu susijusios išlaidos padidės 2,3 procento BVP.

73. Išlaidos pensijoms didės sparčiausiai, tačiau šį didėjimą šiek tiek sušvelnins 2004 metais pradėta vykdyti pensijų sistemos reforma, sukurta savanoriškojo pensijų kaupimo posistemė (valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos II pakopa), kai dalis privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų pervedama į privačius pensijų fondus. 2011 metais privačiuose pensijų fonduose pensijas kaupė 1 037 tūkst. asmenų. Per 2011 metus pasirašyta 24 tūkst. naujų pensijų kaupimo sutarčių, todėl 2012 metais pensijas kaups 1 054 tūkst. asmenų. Tačiau dėl didelės migracijos ir nedarbo į 24 procentus pensijų kaupimo dalyvių sąskaitų įmokos nebuvo pervedamos.

74. 2012–2015 metais pensijų reformai įgyvendinti skirtų mokesčių pajamų dalis, pervedta į privačius pensijų fondus, sudarys vidutiniškai 0,3 procento BVP. Įmokos į pensijų fondus projektuojamos kaip laikinai sumažintos vidutiniam laikotarpiui. Siekiant užtikrinti, kad pakaktų lėšų esamiems Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto įsipareigojimams vykdyti, 2012 metams pensijų kaupimo tarifas sumažintas iki 1,5 procento, o siekiant šį sumažinimą kompensuoti 2013 metais padidintas iki 2,5 procento. Pensijų išlaidų projekcijoje 2014–2060 metais naudotas 2 procentų pensijų kaupimo tarifas. Ilguoju laikotarpiu į privačius pensijų fondus pervedamos įmokos kasmet sudarys apie 0,4 procento BVP.

75. Nuo 2012 metų pagal Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinąjį įstatymą (Žin., 2009, Nr. 152-6820) sumažintoms socialinio draudimo pensijoms atkurti (į prieškrizinį lygį grąžinti) numatomas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidų padidėjimas 495,1 mln. litų (0,45 procento BVP). Pagal 2011 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 15 straipsnio pakeitimo įstatymo (Žin., 2009, Nr. 152-6820; 2010, Nr. 86-4534)

1 straipsnio 2 punktą sumažintų valstybinių pensijų, rentų ir šalpos kompensacijų mokėjimas pratęsiamas iki 2012 m. gruodžio 31 dienos. Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui 2012 m. vasario 6 d. pripažinus, kad Laikinojo įstatymo nuostatos, kuriomis dirbantiems ar verslu užsiimantiems valstybinių pensijų gavėjams pensijos buvo sumažintos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nuo 2012 m. rugsėjo 21 d., įsigaliojus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarčiai, valstybinės pensijos dirbantiems pensijų gavėjams nebebus mažinamos dėl jų gaunamų darbinių pajamų. Skaičiuojama, kad šis sprendimas padidins 2012 metų valstybės biudžeto išlaidas apie 5 mln. litų.

76. Palyginti su Lietuvos konvergencijos 2011 metų programoje pateikta projekcija, 14 lentelėje pateiktos pensijų sistemos pajamos 2016–2060 metais mažėja vidutiniškai 1 procentiniu punktu BVP dėl gerokai prastesnių nedarbo lygio prielaidų. 2016–2060 metų nedarbo lygis, taikytas 2012 metų pensijų sistemos pajamų projekcijoje, yra nuo 2 iki 5 kartų didesnis nei 2011 metų projekcijoje.

77. Dėl demografinių pokyčių mažėjant gyventojų ir mokyklinio amžiaus vaikų, 2010–2060 metais 0–14 metų vaikų sumažės 130 596, arba 26,3 procento, 15–19 metų jaunuolių – 98 982, arba 42,3 procento, švietimo išlaidų projekcijoje numatoma, kad šios išlaidos mažės nuo 6,2 procento BVP 2010 metais iki 5,1 procento BVP 2060 metais. Tęsiant švietimo sistemoje vykdomas ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, studijų ir mokslo reformas, išlaidos švietimui trumpuoju laikotarpiu iki 2013 metų gali sumažėti iki 5,7 procento BVP. Įgyvendinant šiuo metu rengiamas Valstybinę švietimo 2013–2022 metų strategiją ir Valstybinę studijų ir mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros 2013–2022 metų plėtros programą, vėlesniu laikotarpiu išlaidos švietimui ilguoju laikotarpiu neturėtų mažėti.

78. Bendrosios valdžios sektoriaus išlaidos 2010–2060 metais sumažės 4,9 procentinio punkto BVP: nuo 40,9 procento BVP 2010 metais iki 36 procentų BVP 2060 metais. Iš jų su amžiumi nesusijusios išlaidos, kurių lygis fiksuotas ir prilygintas konstantai nuo 2016 metų, sumažės 7,2 procentinio punkto BVP. Valdžios sektoriaus biudžeto pajamos sumažės 3,6 procentinio punkto BVP: nuo 33,7 procento BVP 2010 metais iki 30 procentų BVP 2060 metais.

VII SKYRIUS. INSTITUCINIS VALDŽIOS FINANSŲ BŪKLĖS GERINIMAS

79. Numatoma:

79.1. reformuoti valstybės biudžeto planavimo ir vykdymo sistemą, kad būtų lengviau išvengta politinių ekonomikos ciklų;

79.2. toliau vykdyti viešojo sektoriaus apskaitos reformą ir pasiekti, kad ji padidintų viešųjų finansų valdymo skaidrumą ir valstybės išteklių naudojimo efektyvumą;

79.3. plėtoti valdžios sektoriaus statistiką, sudaryti sąlygas gyventojams analizuoti ir vertinti viešųjų finansų naudojimo efektyvumą;

79.4. vykdant mokesčių politiką ir struktūrinės reformas, taip pat glaudžiai bendradarbiaujant su Lietuvos banku, aktyviai imtis galimo ekonomikos perkaitimo ar nuosmukio prevencijos.

VIII SKYRIUS. LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2012 METŲ PROGRAMOS IR NACIONALINĖS REFORMŲ DARBOTVARKĖS SUDERINIMO ĮVERTINIMAS

80. Į tiesioginį Nacionalinės reformų darbotvarkės projekto priemonių poveikį biudžeto balansui visiškai atsižvelgta apskaičiuojant valdžios sektoriaus finansų rodiklius, aptartus Programoje. Struktūrinių reformų poveikis biudžetui parodytas 15 lentelėje. Joje pateikiami duomenys apie 2011 metais reformoms skirtas lėšas, pradedant 2012 metais, nurodomi metiniai pokyčiai.

15 lentelė. Tiesioginis pagrindinių struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams (išlaidų padidėjimas arba pajamų sumažėjimas (+); išlaidų sumažėjimas arba pajamų padidėjimas (-))

Pagrindinės reformų kryptys	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'95)	2011 metai		2012 metai		2013 metai		2014 metai		2015 metai	
		nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais
1. Švietimo sistemos reforma ¹	tarpinis vartojimas ir bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas	715,05	0,67	153,3	0,14	190,05	0,16	-379,6	-0,3	-156,7	-0,11
2. Sveikatos apsaugos sistemos reforma ²	tarpinis vartojimas ir bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas	114,09	0,11	-7,61	-0,01	-59,95	-0,05	-35,21	-0,03	-3,12	0
3. Mokesčių reforma ³	pajamos iš tiesioginių mokesčių	126	0,12	3	0	17	0,01	0	0	-50	-0,04
	pajamos iš netiesioginių mokesčių	-152	-0,14	-21	-0,02	-28	-0,02	-16	-0,01	-18	-0,01
4. Konkurencingumo didinimas, verslo aplinkos gerinimas, energijos vartojimo efektyvumo didinimas, viešųjų finansų tvarumo užtikrinimas ⁴	tarpinis vartojimas ir bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas	1 059,89	1	520,61	0,47	131,12	0,11	-682,9	-0,54	-239,91	-0,18

Pagrindinės reformų kryptys	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'95)	2011 metai		2012 metai		2013 metai		2014 metai		2015 metai	
		nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais	nacionaline valiuta*, mln. litų	BVP procentais
Bendras tiesioginis poveikis valstybės biudžetui		1 863,03	1,76	648,3	0,59	250,22	0,21	-1 113,71	-0,88	-467,73	-0,34

Šaltiniai: Finansų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Ūkio ministerija, Aplinkos ministerija, Susisiekimo ministerija.

*Valstybės biudžeto, ES fondų lėšos arba (esant bendrajam finansavimui) valstybės biudžeto ir ES fondų lėšos.

¹Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija; Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa; Ikimokyklinio ugdymo programa ir Priešmokyklinio ugdymo programa; Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa; Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programa; Nacionalinė studijų programa; Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo programa; Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija; Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija; Valstybinė studijų ir mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros 2013–2020 metų plėtros programa.

²Lietuvos nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros 2006–2013 metų strategija; Sveikatos priežiūros sistemos reformos tęstinumo, sveikatos priežiūros infrastruktūros optimizavimo programa.

³Lietuvos Respublikos įstatymų (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo, Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo, Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo) pakeitimai – pagal naujausią informaciją, pateiktą Programoje.

⁴Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija; Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategija; Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros 2009–2013 metų strategija; Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa; Ilgalaikė (iki 2025 metų) Lietuvos transporto strategija; Energetinės nepriklausomybės strategija; Daugiabučių namų modernizavimo programa; Valstybės valdomų įmonių pertvarkos 2011–2012 metų programa.